

Săptăminal politic-social-cultural editat de Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Iași, anul X, nr. 38 (503), vineri, 19.IX.1975, 10 pagini, 1 leu

TINEREȚEA ACESTUI PĂMÎNT

Șaptezeci de mii de cetățeni s-au întrunit într-o mare adunare populară care a avut loc în piața centrală a municipiului Craiova. În fața televizoarelor, lângă aparatele de radio, alte milioane de oameni ai muncii de pe tot cuprinsul țării au participat cu toată căldura inimii lor la această nouă și strălucită întâlnire cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele României. Evident, putem vorbi de o unanimă participare națională. marea adunare craioveană fiind, prin prezența iubitului nostru conducător, un loc de concentrare a spiritului românesc contemporan.

Manifestarea, de un vibrant patriotism, a fost prilejuită de aniversarea a 1750 de ani de la prima mențiune documentară a străvechii așezări dacogetice Pelendava și a 500 de ani de la cea dintâi atestare documentară a orașului Craiova, precum și de deschiderea noului an de învățămînt. Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu a sintetizat semnificațiile acestor evenimente, raportîndu-le la scara prezentului nostru socialist. Cuvintele secretarului general al partidului au evocat însușitorul sensul înaintat al marilor noastre tradiții istorice: „Este, desigur, un trecut cu care ne putem mîndri, care atestă faptul că pe aceste meleaguri, ca de altfel pe întreg teritoriul patriei noastre, s-a dezvoltat continuu, de milenii, o civilizație avansată, pînă la civilizația modernă, la civilizația socialistă pe care o edificăm astăzi sub conducerea gloriosului Partid Comunist Român“. De la tribuna mării adunări populare din Craiova, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut referiri esențiale la pregnanța importanțelor sarcini ale dezvoltării economice în pragul noului cincinal, precum și primordialele recomandări și indicații privind formarea cadrelor necesare construcției socialismului și comunismului, la perfecționarea învățămîntului, a activității de educare revoluționară a tinerei generații. O dată mai mult, președintele Ceaușescu a insistat asupra necesității de vital interes național ca fiecare tînr să devină „un luptător ferm pentru socialism și comunism, un om pentru muncă, pentru viață“. Un rol de primă mărime în această acțiune revine cadrelor didactice: „Fiecare lucrător din învățămînt trebuie să fie un propagandist al noului, un luptător pentru socialism și comunism“.

Evoluția glorioasă a istoriei românești, atmosfera de construcție entuziastă și responsabilă a prezentului, converg în direcția creării unei tinere generații active, productive, animată de cultul muncii eficiente: „Știu, dragi prieteni, — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu la această mare adunare populară din municipiul Craiova — că drumul acesta nu este ușor, că el cere eforturi, chiar sacrificii. Dar nu există satisfacție mai mare pentru un tînr decît aceea de a ști că este stăpîn pe tot ce a creat mai bun civilizația națională și universală, că poate privi demn, atît la colegii lui, la tînăra generație, cît și la înaintașii săi, spunînd: „Da, m-am pregătit; am făcut totul ca să folosesc condițiile create de partid, de stat — și sînt gata, în orice moment, la orice loc de muncă, să-mi servesc patria, poporul, partidul!“.

Adîncul ființei noastre naționale vibrează profund la cuvintele secretarului general, doveditoare prin profunzimea lor a faptului că milenara noastră existență își află cea mai înaltă justificare istorică în mersul înainte al României de azi, în veșnica tinerete a acestui pămînt românesc.

CRONICA Iulia HALAUCESCU I

„Vaslui 1975“

creioanele și penele lor circumscriu un rotund, un fel de horă a volumelor citadine în jurul statuii lui Ștefan. Unii au încercat să interpună în geometria suprafețelor semețe șfioșenia vreunui balcon de clădire veche, ca o ramă cu pretențioasă și desuetă încărcătură barocă aplicată unui peisaj de factură modernă. Dar paralela nu rezistă datorită inegalității termenilor, deoarece

ce se citorește zi de zi în această cutezătoare oetate a Moldovei.

— Vasluiul, orașul ca și județul, întregul județ, privește numai înainte, ne asigură primarul Pavel Stoica. Investițiile prevăzute pentru cincinalul ce va începe peste trei luni vor fi de 2,5 ori mai mari decît în cincinalul încheiat înainte de termen, ele concretizîndu-se în cîteva întreprinderi noi de importanță republicană. La această oră Vasluiul produce mobilă, confecții, ventila-toare, materiale izolatoare, fire bumbac și se pregătește să dea aparate de măsură și control, conserve, vopsele și lacuri, fire poliesterice, ulei comestibil, reductoare, șuruburi, cuplaje mecanice — deci o paletă pe care pictorii din tabără o pot rivni. Această forță economică se traduce în ritmul de creștere a orașului care însumează azi aproape 35.000 de locuitori (populație dublată în ultimii 10 ani) și în peste 12.000 apartamente puse la dispoziția oamenilor muncii. (6.000 înainte de actualul cincinal și 6.000 în cincinal). Dîndu-și seama de anii pierduți în somnolență, Vasluiul e grăbit ca nici un alt oraș să ajungă din urmă istoria, această curgere ireversibilă. După șocul racordării la ritmul transformărilor pe arie națională, mai ales în ceea ce privește platforma industrială, orașul începe să-și controleze ținuta, gesturile, ambiționînd să a-rate în adevăr ca un oraș nivel 1975, pe toate coordonatele.

Aurel LEON

(continuare în pag. 3)

În dezbaterea „Cronicii“

ROLUL ISTORIC AL NAȚIUNII

Semnează :

L. BOICU

GH. PLATON

LIVIU COPTIL

V. CRISTIAN

Osia

Tu faci să răsară cocostiricii de aramă ai porumbului
umpli văile de stupi zumzăitori iar mierea precum vinele
unui traicnic trup
și caută peste impletirea ogoarelor — peste noianul caselor
proaspăt zidite fîntinile odrăslirii
lumină din cercul izvoarelor și din menhirul surpat
al munților
lumină din locul unde se nasc carpatini Semizeii...
Neam românesc !, — fără lenevoasă odihnă
fără răsfaț și fără deșartă trufie
desțelenînd buruiana la pătrarele chezușuite ale trudei
plămădește-ți bucatele ce îți întăresc cugetul
deapănă stăpînirea sfințită a uneltelor
care îți insoresc sorții de nebiruit ai slavei,
cojește apoi oul brumăriu al boabelor de strugure
căci se topește gălbenușul vinului ca o spuză de ceară —
iar la popasul potopit al florilor din preajma turelor de oțel
după împlinirea nădăjduitelor rosturi,
vinul măsurat e la tîmplă cunună de pietre curate
e visul de polen și de fluture,
un fluture străveziu cu aripi mari, desfăcute — cit o fereastră
de cer —

un fluture cu aripi ca o coamă răsfirată de murg în galop...
...Neam românesc !, — fără lenevoasă odihnă
fără răsfaț și fără deșartă trufie
desțelenînd buruiana la pătrarele chezușuite ale trudei
plămădește-ți bucatele ce îți întăresc cugetul
deapănă stăpînirea sfințită a uneltelor
care îți insoresc sorții de nebiruit ai slavei.

Adrian BELDEANU

Moralitatea în critică

Repetatele discuții despre necesitatea și eficiența nemijlocită a criticii în viața literară nu trebuie să ocolească respectarea unui adevăr care — de la E. Lovinescu încolo — a devenit un principiu de neînlocuit: ca să se pronunțe favorabil sau nefavorabil despre o operă sau alta, criticul are nevoie de independență morală, de un întins spațiu de desfășurare, de afirmare imediată. Este condiția și rațiunea lui de a exista. Morala criticului nu poate fi compromisul, camelonismul, timorarea, fuga de judecata de valoare exprimată direct și nu ascunsă într-un limbaj confuz și evaziv. Critica e un act de curaj, nu de conformism și de aceea funcția ei fundamentală rămîne în primul rînd aceea de a înțelege, de a defini, de a apăra sau nega literatura. Moralitatea ei se vede clar din frecvența și siguranța, responsabilitatea cu care își comunică criticul ideile despre un poem sau despre un roman, despre modul în care aceste idei sprijină sau nu consacrarea operei în raport cu evoluția scriitorului și a întregii literaturi. Deci moralitatea în critică înseamnă independență în exprimarea atitudinii, flexibilitate, puțință de a spune deschis o părere despre orice scriitor, bineînțeles făcînd abstracție de funcția sa socială, de poziția sa administrativă. Critica nu analizează poziții sociale (aceasta o face sociologia), ci opere, valori sau nonvalori ale unei literaturi. Cel mai mare nedreptățit al criticii noastre și poate și cel mai dramatic personaj al literaturii române din acest secol — l-am numit pe E. Lovinescu — e un exemplu de suprem sacrificiu, neimpus din afară, de înțeleaptă renunțare la tot ceea ce ar fi fost și ar fi devenit în dezacord cu principiile sale estetice, cu morala sa critică ireproșabilă.

Tinerii critici de azi, și nu numai ei, au de învîțat enorm din experiența lui E. Lovinescu. Nu există critici fără opțiuni, fără convingeri, fără dureroase renunțări.

Al. Piru semnalează cîteva din anomaliile criticii. Anatomia tipologică a criticii și a criticului, departe de a fi închisă, de a fi completă, indică, fără îndoială, un diagnostic exact care nu poate fi neglijat :

„1. Critica cea mai frecventă ni se pare critica laudativă, de supralicitare, mai ales a debutanților.

2. Reversul acestora, mult mai rar practicat și în genere timidă, cîteodată vehementă, e critica negativă, injurioasă.

3. O medie a celor două forme anterioare, la fel de iritantă, e critica oscilantă, cu măsuri de precauție și mistificație.

4. Vine apoi critica ocolirii cărților bune, căroro li se aplică așa-numita conspirație a tăcerii, foiletoniștii preocupîndu-se în schimb de opere neglijabile.

5. Există critici care nu au nici suficientă pregătire, nici vocație, nici pricepere, dar vor cu orice preț să-și spună părerea lor contabilă în orice chestiune.

6. În fine e categoria celor care, din rea-credință sau pentru a da satisfacție unui clan, confundă înadins lucrurile neținînd seamă de intențiile scriitorului și ceea ce a înfăptuit potrivit scopului său“.

Realitatea acestei panorame a moralei și practicii curente a criticii de azi poate fi oricînd verificată și... întregită. N. Manolescu adăuga cu fermitate un alt punct: al raportului de „forțe“ care se naște între scriitor și critic, vorba chiar și de o „demitizare“ a fricii criticului literar de scriitor care, zicea autorul **Contradicției** lui **Maiorescu**, începe atunci cînd înșiși scriitorii îi

Dragoș POP

(continuare în pag 7)

„Intemeierea ființei prin cuvânt”

Liviu LEONTE

Poet al luminii purificatoare, cultivând cuvântul cu virtuți plastice și sonorități grațios muzicale de tip mozartian, Vasile Nicolescu se dovedește și un avizat interpret al literaturii și artei, un eseuist cu o largă deschidere spre marile valori naționale și universale. Strînse în volumul *Starea lirică* (Editura Eminescu, 1975) eseurile dezvăluie o preferință deschisă pentru scriitorii-artiști, pentru cei care au contribuit la constituirea poeziei înțelese ca „intemeiere a ființei prin cuvânt”, după fericita expresie a lui Heidegger. În interpretările lui Vasile Nicolescu, poezia înseamnă totdeauna artă, îndelungă zăbăvă asupra materiei expresive, respingere a elementarului, a delirului verbal, a ceea ce numește „vivacitate viscerală”, departe de înălțimea ideii. Artă, adică nu numai șlefuire, decantare a cuvântului, dar investirea lui cu capacitatea de creație a unui univers propriu, înconfundabil, dobîndind, în cazurile de excepție, calități demiurgice. Eminescu fascinează pe exeget tocmai printr-o asemenea capacitate: „Cuvîntul eminescian devine el însuși un Demiurgos de cosmogonii verbale” (p. 11). Scriitorii asupra cărora se îndreaptă Vasile Nicolescu fac parte din constelația modernilor, mari artiști ai cuvîntului, curente avute în vedere sînt, de asemenea, dintre cele ce au cultivat prioritar limbajul — suprarealismul, de pildă — sau mijloacele specifice ale celorlalte arte — impresionismul pentru pictură. O astfel de preocupare, consecvent artistă ea însăși, este permanent corelată cu relevarea mesajului umanist, cu semnificații patriotice și etice, al operei de artă. Unul din capitolele volumului poartă chiar titlul *Condiția umanismului*.

Poetul rămîne poet și în postură de critic, apropiindu-se de opere cu o vibrație care caută să traducă, liric, sunetul lor inimitabil. Urmărind, ca în poezia lui Eminescu, „structurile metaforice revelatorii”, Vasile Nicolescu le transpune el însuși tot într-un sistem de metafore, guvernate însă de gust și de un înalt spirit critic. El nu se lasă sedus doar de entuziasmul lecturii, ci pune totodată în mișcare un vast aparat asociativ, cu trimiteri la texte fundamentale din literatura română și străină. Apelul la muzică și pictură descoperă o sensibilitate rafinată, inițiată, cu preferință pentru mișcările de început ale modernismului, pentru artiștii cu un bogat conținut social și uman. Sub raportul înzestrării critice, al solidității informației literare și al caracterului ei sistematic, Vasile Nicolescu se situează în familia, nu prea numeroasă, a poezilor cu o reală cultură, capabili de a interpreta din „interior” fenomenul literar și artistic. Primul nume care se cuvine citat dacă vrem să stabilim o filiație, o corespondență spirituală, este Ion Pillat. Autorul *Stării lirice* posedă acea capacitate de a transmite un specific artistic cu mijloace care țin, în egală măsură, de poezie și de critică, de lirism și de luciditate. Iată o pagină dedicată lui Ion Vinea, surprinzînd fondul tragic al poeziei, muzica ei interioară, ca și succesiunea specifică a cuvîntului: „Poezia lui Ion Vinea se organizează din adîncuri, din interioritatea pură a poetului, versul reverberază sub bolțile sufletului cu unduire tragice. Efectul de vaier lăuntric e inimitabil. Cuvintele aleargă și ele într-o panică a durerii, amenințîndu-se parcă unul pe altul, dezvăluindu-și capacitatea moltiplicatoare de a transmite aerul straniu care le umple

ființa, rămînînd însă și ele împietrite în aceeași spaime extatică, aidoma poetului. Vinea, asemeni lui Bacovia și Blaga, mai ales, ascultă mai puțin de acustica exterioară a poemului, simetria prozodică ținînd (cu toată alchimia misterioasă a versului pe care o presupune orice inspirație superioară) de previzibil, de ordine și tehnică” (p. 76).

Vasile Nicolescu se oprește cu predilecție la mari personalități cu vocația și conștiința artei: Eminescu, Călinescu, Sadoveanu, ca să cităm doar cîteva nume. Literatura lui Sadoveanu, alînd un coplesitor torent de viață cu rafinamentul artistic, îi pare a înfirma prejudecata că adevăratele naturi artistice ar fi cele elementare. Prilej și de această dată, pentru poet, de a-și exprima propriul crez artistic. Și dintre străini, artiștii îl atrag cu precădere: Baudelaire, poezii japonezi, Omer Khayam, Saint-Pol-Roux, Desnos. Cu un gust mărturisit al polemicii, Vasile Nicolescu își propune să reabiliteze poezii asupra cărora istoria a lăsat, pe nedrept, o iconă deformantă. Astfel, poezia lui Gongora, cu toată pletora sa imagistică, îi apare „ca un crîng înșorit de lămi”, fadoarea care s-a imputat lui Verlaine nu i-ar atinge miezul poeziei, de o muzicală simplitate. Indreptate cu aplicație asupra scriitorilor și operelor surprinse în unicitatea lor, eseurile lui Vasile Nicolescu sînt mai puțin convingătoare atunci cînd se pierd în formulări prea generale, ca în *Mitologie și creație*, sau în primele două comentarii dedicate lui G. Călinescu. În schimb, atunci cînd eseuistul se îndreaptă mai atent asupra operei călinesciene (*Intenție și similtanitate*) reușește să-i surprindă cîteva semnificative coordonate, caracterul ei creator.

Nu se pot încheia aceste cîteva observații fără a releva eseurile consacrate celorlalte arte, corespondențelor dintre arte. *Sugestia muzicii și literatura* este un eseu despre fertilizarea literaturii prin sugestia muzicale, ca și despre operele care au avut în vedere muzica și specificului. Subtile disocieri sînt prilejuate de privirea operelor unor mari colorști. Iată o paralelă Turner — Monet: „Poet al stării lumini, al fluxului vieții și al cosmosului floral, Monet este un mare contemplativ, unul dintre cei mai puri pe care i-a dat sensibilitatea plastică europeană. Starea luminii este starea ființei surprinsă în încordarea primordiale și inocentă cu elementele, într-o încordare trăită însă neagresiv, la nivelul intuiției și visului. Ceea ce era dramă propriu-zisă, sfîșiere, rupere lăuntrică și — ca o compensație — vizionară căutare, stare eliberatoare la Turner, la impresionistul Monet devine atitudine dinamic contemplativă, voință de a structura prin destrucționare, de a ridica realul la puterea tainică a esențialității lui. Smulgera dramatică a luminii din culoare cu orice preț, ultima și cea mai profundă obsesie a întemeietorului de fond a impresionismului, Turner, — obsesie, dar și una dintre primele izbînzii ale picturii secolului trecut — la Monet devine un mijloc de construcție a lumii, de compunere a ei în perspectiva unei noi idealități” (p. 296).

Starea lirică însușează gîndurile unui poet despre literatură și artă, gînduri fericit transferate în însăși poezia lui Vasile Nicolescu.

mențiuni critice

ELENA GRONOV - MARINESCU: Regășire

Proza cuprinsă în volumul *Regășire*, semnat Elena Gronov-Marinescu (Ed. Militară), îndreptățește bune aprecieri în ce privește subtilitatea observației și, mai ales, ordonarea acțiunii. Sînt calități care fac din această narativă la persoana I-a, dacă nu un roman — așa cum e specificat pe copertă, ținîndu-se seama, probabil, de dimensiuni — o amplă năvălă. Autoarea surprinde o zonă de viață caracteristică noilor relații sociale și prezenței active a femeii în munca și în ambianța civică a actualității socialiste. Urmărind procesul de călire morală, de formare a personalității tinerelor fete care îmbrățișează, astăzi, chiar și cariera militară, Elena Gronov-Marinescu se situează în descendența unei întregi literaturi nu numai feminine, ci și feministe, în sensul cel mai bun, făcută însă, fără ostentație tezigă, cu mijloacele unei fine analize sufletești. În ansamblu, e vorba de regimul unei școli militare care pregătește viitoare sublocotene, — acestea, la rîndul lor, urmînd a instrui, prin catedrele militare, tinere studente. Pare, la prima vedere, o temă mai rezistentă transfigurării artistice. De altfel, motivarea desfășurării acestei perspective, oricum, inedite, fiindcă nu mai sîntem „într-un cămin de domnișoare” de altădată, este puțin naivă și convențională: o bucurăsteană, studenta Mira Maican, suferă o depresie sufletească, în urma unei dragoste brutal contrariate. Ca să uite și, mai ales, ca să-și recîștige încrederea într-însa, odată cu sentimentul independenței și al demnității, caută să se supună unei probe de voință și de consecvență, intrînd în școala militară. Dincolo de acest prag, autoarea desfășoară o analiză veridică, fără a uita să creeze contraste de caracter, motivînd și evoluția mentalităților și a comportării elevelor, de la considerentele superficiale, manifestate mai ales în cadrul colectivului peserit al candidatoelor la admitere, — la tinerile formate pentru o nobilă misiune socială. Mira Maican este personajul mai interiorizat, dotat cu maturitate reflexivă, prin care cititorul cunoaște, judecă și apreciază toate elementele unui proces educativ real, care relevă și un proces de edificare civică. Autoarea excellează în paginile de reflecție interioară, în acele dialoguri imaginare, mai ales retrospective, care conturează trăirile principalului său personaj, dovedind, în același timp, și o fină penită satirică, valorificată în buna dispoziție, amuzamentul și tinerețea care se degajă din cele mai multe pagini. Este o lectură plă-

cută, cursivă, fără a rămîne în zona romanțării, sugerînd adică sensul adînc, seriozitatea unui viu și autentic proces formativ. Finalul, cu așteptarea absolventei Mira Maican în gară, de către cei din familia sa plus un nou... „pretendent” (acesta mai timid, totuși om dintr-o bucată) se înscrie însă aceleiași proceduri facil-pedagogice semnalată și în cazul pretextului care ne introduce în „secretele” unei școli militare de fete.

Radu Șt. MIHAIL

PROFIRA SADOVEANU: Ploi și ninsori

Ploi și ninsori este — fără îndoială — o carte „ieșită dintr-o încredere oarbă în scris” (G. Călinescu). Tipărită pentru prima dată de editura „Cartea românească”, în 1940, cartea dezvăluie un teribilism desuet și o autoanaliză purificatoare a sufletului. Înțelesul medieval al cuvîntului „purificare” — eliberare de rău și minciună — ne sugerează, desigur, intenții moralizatoare, dar sensibilitatea autoarei, modalitățile în care se mărturisește și-și mărturisește sieși lumea, ne dezvăluie un suflet de copil, a cărui puritate pare a descinde din povestirile triste ale lui Mihail Sadoveanu.

Sînt unite — în această carte — poeme în proză, intermezzo-uri lirice și — uneori — scurte reportaje care sînt, în esență, mărturisiri în imediata vecinătate a Poeziei. Reține atenția — în prima parte — maniera în care autoarea surprinde aspecte ale naturii (ținutul Neamtului, pădurea de la Copou, țărîmul mării etc.). Personajele au și valoare simbolică: motanul (în *Povestea lui Domnu Papă, Joe de pădure*), vinul (Fogșetul teilor), vulpea și bursucul (Vulpea), cîinele (Hipopotamul) ș.a.m.d. Mica lume a plantelor, a păsărilor, a animalelor, își află locul în „marcă” lume a copilăriei.

În cea de-a doua parte a cărții, confesiunea ia locul descripției, poemele de dragoste iau locul poemelor despre copilărie. Altfel spus: autoarea trece de la manifestările exterioare ale individului la cele interioare, de la încintarea duioasă a melancoliei. Intrăm într-un tărîm al iluziei: întîlniri imaginare cu iubita (Năluca) sau cu iubitul (Iluzie), întoarcere în trecut (Cealaltă care a murit), epistole de amor care par a fi transcrise ad litteram. Umbra lui Eminescu este prezentă (spre exemplu: „Eu nu plîng c-ai murit, iubito și n-am să te mai simt venind spre mine cu brațele deschise” — Nu plîng).

Fără a fi un eveniment, *Ploi și ninsori*, recitipărită de editura „Minerva” în 1975, are o anumită distincție care rezistă și la o lectură mai atentă.

Corneliu POPEL

Personajul feminin

Față de opera romancierului Traian Filip critica de astăzi manifestă o inexplicabilă indiferență. Tăcerea nu se justifică. Scriitorul are deja o operă destul de întinsă (*Amar*, 1963; *Desen după natură*, 1966; *Dansul focului*, I, II, 1968; *Vîntul din fața soarelui*, 1969; *Patima nopții*, 1970; *În singurătatea femeilor*, 1972; *Crivățul bate năpraznic*, 1974 etc.) și e ciudat că ea nu intră — după cum ar merita — în atenția criticilor. Fenomenul acesta de ochire intenționată a unor nume de circulație ni se pare a fi o vină serioasă a criticii noastre.

Romancier de vocație, excelent povestitor, Traian Filip este și un remarcabil creator de personaje feminine. Toate romanele sale cunosc admirabile siluete feminine. Ele sînt creația unui romancier care intuește în profunzime sufletul femeii, frumusețea sau mediocritatea lui; care știe să justifice moral și psihologic, istoric și social, o dramă, să motiveze conflicte, să dovedească estetic realismul unor situații limită. Arta lui Traian Filip este a unui subtil psiholog care face să trăiască în romanele sale memorabile portrete. Romancierul identifică peste tot un personaj feminin cu o puternică și înconfundabilă personalitate. Identitatea lui nu se reduce numai la viața interioară sau exterioară, ci și la ideile sau principiile după care se conduce. Personajul feminin al lui Traian Filip i se acordă libertatea de a se confesa. Sinceritatea absolută devine dintr-un regim moral o formă a conștiinței. Adevărurile sentimentale sînt pentru personajele feminine ale lui Traian Filip experiențe decisive ale vieții retrăite cu o mare luciditate. Eroina din romanul *Vîntul din fața soarelui* nu-și ascunde trecutul, ci și-l reamintea cu o reală sinceritate: „Vrei să mă știți pas cu pas. Nu te mulțamești cu atîta cit ți-am arătat. Te doare trecutul meu. Și eu ți-l dezvălui seară de seară, ca într-o Șeherezadă. Tu ascultă și surzi senin, chinuit, dulce. Te-am văzut captivat de aventura mea sentimentală. Niciodată n-am crezut că cineva ar putea să-mi iubească trecutul, acel trecut cu oameni, cu fiare, cu păsări, cu copii, cu nebuni, cu părinți clătinați de pe soacurile lor consacrate. Ai văzut totul ca într-un teatru”. Traian Filip explorează sensibilitatea feminină, viața dublă a eroinelor, contradicțiile lor, acel „mister” feminin pe care imaginația noastră l-a creat ca pe un teritoriu inaccesibil. Totul este creat din perspectiva unui narator care judecă și înțelege. Traian Filip studiază existența cu ochii unui sociolog și al unui psiholog. Romancierul urmărește cuplurile, le analizează reacțiile, pătrunde și se lasă pătruns de dramele lor. Cuplul Eliazar și Sabina din *În singurătatea femeilor* cunosc un limbaj al comunicării totale: „...Sabina era sufletul lui desfăcut din coaja groasă. Ea era zeul cel mare, tulburător și gingaș, era zeul care putea să-l fortifice și să-l ancoreze, te împingea la poarta ființei...”.

Memorabil rămîne un personaj feminin de un autentic realism moral și psihologic. Este vorba de Raluca Răzvan din *Dansul focului*, unul din cele mai bune romane ale lui Traian Filip. Raluca Răzvan este un personaj de „roman” prin însăși contradicțiile existenței ei. Evoluția psihologică a eroinei este urmărită în raport cu vîrsta, cu formarea unor principii, cu viața ei de familie, cu influențele clanului din care provine. Traian Filip creează un personaj feminin cu o existență de o mare complexitate sufletească și critică. Ca și Anton Holban, el merge cu analiza pînă la exces. Descoperirea adevărului este obsesia scriitorului. Obiectivitatea cu care Traian Filip înfățișează viața sentimentală a Ralucai, cu un cuvînt, caracterul ei bovaric, nu interzice însă și o privire afectivă, de superioară înțelegere. Analistul nu disprețuiește total comportarea Ralucai, oscilantă și nestabilă, dar îi sancționează prejudecățile, absența unui ideal, cu un cuvînt, mediocritatea. Raluca își trăiește viața în spațiul închis al unui imens orgoliu. Ratarea ei este condiționată de acest orgoliu care n-a cunoscut niciodată umilința.

Ceea ce ni se pare absolut remarcabil la Traian Filip este vocația sa pentru portretul sintetic, pitoresc, de o bună ținută clasică, care se impune prin culoare și adevăr omenesc, cu mult talent așternute pe pînză. Iată, de exemplu, cîteva siluete feminine, de o desăvîrșită autenticitate. Silvia: „Gesturile ei erau leneșe, parcă oboseite, mersul foarte frumos, a lă Marlyn Monroe. Mișcarea gleznelor, genunchilor și coapselor o făcea cu grațioasă complexitate, de parcă ar fi împletit broderii”. Portretul Tatiane vorbește despre arta lui Traian Filip de a crea personaje feminine cu o decisă identitate: „Intr-adevăr, Tatiana avea o existență tulburătoare. Sfînd lumea după moartea celui de-al doilea bărbat, umbla îmbrăcată provocator, apărea la expoziții și concerte într-o rochie de tul, fără desuuri, și, în bătaia luminii, trupul ei se vedea ca prin spumă, gol de sus pînă jos. I se distingeau picioarele frumoase cu pulpe rotunde, cu mușchi supli, cu coapse cărnoase. Un șnur îi încingea talia. Sîni plini de viață palpitau, tremurînd ușor sub veșmintul subțire. Toată era străvezie. Secretele trupului ei se destăinuiau dintr-o dată și strigau. Și totuși, nu erau impudice, fiindcă erau frumoase. Ceea ce făcea farmecul fără egal al acestei femei era însă ochii mari, verzi, pe care îi remarcăi dintr-o sută de capete, vorbind intens și făcîndu-te să-i privești hipnotizat...”.

Romancier fecund, înzestrat cu o fină intuiție a sufletului omenesc, Traian Filip este un scriitor despre care trebuie să se vorbească neapărat mai mult.

Zaharia SANGEORZAN

NICULAE RUSU: Fluierul lui Iancu

Peisajul literar românesc din Transilvania interbelică n-ar fi complet dacă nu s-ar aminti și creația poetică a lui Nicolae Rusu, colaborator al revistei *Abecedar*, *Pagini literare*, *Familia* și redactor împreună cu Ion Th. Ilea a publicației *Eu și Europa*, apărută la Deva în anul 1936. Recent editura *Minerva* i-a antologat creația poetică în volumul *Fluierul lui Iancu* (1975) cu o prefață semnată de Ovidiu Papadima. În general tematica poeziei lui Nicolae Rusu, contemporană cu cea a lui M. Beniuc și Emil Giurgiuca, se circumscrie ariei transilvane, cu descinderi din lirica lui Coșbuc și Goga, de la cel din urmă împrumutînd și caracterul protestatar. Motivele istorice primează, fie că e vorba de evocarea sfîntei nebulii a lui Avram Iancu sau de răpirea unui colț de țară în nefericita toamnă a anului 1940. Este o poezie a refugului transilvan, înțeleasă ca un protest politic împotriva unei situații nefrești vizînd și perspectiva justiciară: „Tulnicul sună prin cetini, / frunza jură țării prieteni, / voinicel rumen ca para / adastă cu parul fiara” / (Sui munți). Cîntecele mele, poema liminară a volumului devine un fel de artă poetică a scriitorului, subordonată conștient aspirațiilor marilor frămîntări ale istoriei naționale. Mitologia dacă este de asemenea în mare cînte la poet, la fel peisajul transilvan și zăcămintele folclorice. Arcul carpatin domină aceste versuri, multe dintre ele scrise în metru popular, cu imagini îndrăznețe, conturînd pregnant un univers rural primordial. Tonalitățile de baladă îi vin firesc poetului, ca în acest început de Călătorie: „Călărea prin plai de aur și baladă, / pe poteci dunate-n vise și alțițe; / lacătele nopții se porneau să cadă, / își plouase cerul ochii-n romanițe” / . Surprinde neplăcut însă utilizarea excesivă a graiului dialectal, aspru și colțuros, care împiedică răspîndirea căldurii emoționale. Altfel, o poezie viguroasă, pe măsura intențiilor, oferă acest volum al lui Nicolae Rusu.

Nae ANTONESCU

O prestigioasă colecție

S-a spus, și pe bună dreptate, că a edita este, într-un fel, și un complex act de creație. Ideal vorbind, editorul dispune de un sistem de lectură, de spirit critic, de discernământ al valorilor — căci a edita fără a selecta este o imposibilitate. Un referat asupra unei cărți este și trebuie să fie un text de critică, încorporând un punct de vedere calificat și convingător. Dar acestea și altele pe care nu le mai consemnăm acum sînt adevăruri în general știute de toți. Ceea ce se cunoaște mai puțin este ipostaza aparent secundară a editorului, care trebuie să îndeplinească și atribuții care mai sînt considerate mărunte, „de serviciu”, cînd, de fapt, ele determină adesea reușita unei activități editoriale. A avea, de pildă, ideea înființării unei anumite colecții, a descoperi un titlu inspirat poate fi hotărîtor pentru ținuta și conținutul unei serii, unei colecții, unei cărți. Un titlu poate fertiliza fantezia și gîndirea editorului, ca să nu mai vorbim de cea a colaboratorilor săi. Despre toate acestea ne-am reamintit citind al 24-lea volum, **Galaxia Gutenberg** de M. McLuhan, tipărit în una din cele mai prestigioase colecții din cîte sînt înființate astăzi în sistemul nostru editorial. Este vorba de **Ideii contemporane**, colecție a Editurii Politice. Însemnările de față nu-și propun să comenteze cartea celebrului profesor din Toronto, ci izvorăsc firesc dintr-un sentiment de satisfacție intelectuală pe care l-am încercat vizavi de fiecare apariție din această colecție. În Cuvîntul înainte la **Galaxia Gutenberg**, Victor Ernest Mășek scrie: „Nu există eșec mai dureros și întristător al unei cărți, ca atunci cînd, străbătîndu-i universul de gînduri, cititorul ajuns la capătul drumului, se vede silit să exclame: ei și!”

Infilația de cuvinte, rostite dar mai ales scrise ce însoțește pe plan mondial, proliferarea tot mai accentuată a mass-mediei lăsînd impresia că „cei care scriu sînt mai numeroși decît cei ce citesc”, ne-a împins de multe ori pe masă asemenea înșăilări de vorbe, plictisite de ele însele, stingherite parcă de uniforma nemeritată a tiparului. Cu atît mai îmbucurătoare este întîlnirea atît de rară, de altfel, cu o carte-eveniment, cu o carte a cărei lectură nu poate lăsa pe nimeni indiferent, antrenîndu-l la fecunde întropșii asupra propriei sale civilizații și a destinului ei. O carte despre care îți dai seama că autorul nu putea să nu o fi scris, iar tu n-aveai dreptul să nu o cunoști (s.n.).

Intr-adevăr, majoritatea aparițiilor din **Ideii contemporane** ar merita ca motto această ultimă frază. Se pare că, așa cum fiecare epocă istorică își găsește oamenii care să o ilustreze și să o edifice, așa și fiecare epocă de cultură și civilizație își are cărțile pe care le merită. Problema esențială e ca asemenea cărți să-și găsească editorii... Să ne reamintim cîteva din cărțile-eveniment ale colecției: **Marxismul secolului XX**, de R. Garaudy; **Sociologia științei**, de G. N. Volkov; **Sociologia literaturii**, de L. Goldmann; **Citindu-l pe Marx**, de N. Althusser; **Sint matematician**, de N. Wiener; **Reflecții asupra filosofiei marxiste**, de Radu Florian; **Pentru om**, de M. Dufrenne; **Șocul viitorului**, de A. Toffler; **Marxismul și teoria personalității**, de Lucien Sève; cele cîteva volume aparute sub egida Academiei de științe sociale și politice a R.S.R. Sînt doar o parte din titlurile ce confirmă o concepție editorială modernă, vocația cul-

turii majore și a ideilor. **Ideii contemporane** a devenit astfel o fereastră deschisă spre lume. O lume care trăiește marele spectacol — cutot ce are el bun și rău — al exploziei informaționale, al confruntărilor de idei și ideologii, al meditației din diverse unghiuri de vedere asupra civilizației contemporane, asupra omului, asupra viitorului și destinului acestuia. Reunind, în urma unei responsabile și științifice selecții, lucrări semnate de teoreticieni români și de autori străini de notorietate mondială, recurgînd la colaborarea unor traducători capabili să ofere cititorului texte clare și nuanțate, însoțind fiecare apariție de competente prefațe și studii introductive, colecția **Ideii contemporane** se constituie, în ultimă instanță, ca un dialog viu și profund privind problemele majore ale lumii în care trăim antrenîndu-l pe cititor în acest dialog, implicîndu-l într-o pasionantă dezbateră, mobilizîndu-i conștiința de cetățean al unei anume țări, dar și al planetei. **Ideii contemporane** ilustrează, în plan editorial, necesitatea și pasiunea dialogului între diferite viziuni filosofice, între oameni, între conștiințe.

Trăim în epoca revoluției tehnico-științifice cînd inteligența umană plămăuiește ceea ce numai cu cîteva decenii în urmă ni se părea înimaginabil. Dar epoca noastră este și una a contrastelor, a inegalităților, după cum, aceasta în aria capitalismului dezvoltat, este și o epocă a disoluției, a alienării. Care sînt cauzele și mai ales care sînt căile de ameliorare a condiției omului contemporan? Cum ni se înfașează prezentul și mai cu seamă viitorul lui și al civilizației făurite de el? Iată întrebări fundamentale ce și le pun în primul rînd savanții, filosofii, sociologii, psihologii, economiștii. Unii se precipită, se lasă prea mult cuprinși de neliniște, de îngrijorare, alții ațesează un optimism nejustificat, mulți supun unei critici severe societatea de consum. Imaginea de ansamblu este însă aceea că vremea noastră e și o vreme de reflecție, de întoarcere a omului asupra lui însuși ca realitate biologică și socială. Interesul milioanei și milioanei de cititori pentru cărțile unor teoreticieni contemporani marxisti, dar și nemarxisti — cărți abordînd asemenea problematică — este o dovadă: lucrări științifice, adesea dificile la lectură cuprinzînd sisteme de gîndire destul de complicate — chiar dacă sînt scrise într-un stil captivant, eseistic — fac tiraje impresionante, devin best-selleruri, ca niște deconectate „povești de iubire”. (**Galaxia Gutenberg** și **Șocul viitorului** sînt doar două exemple). Multe dintre aceste cărți s-au așezat în cursul ultimilor ani, grație preocupării Editurii Politice, și în rafturile bibliotecilor noastre. Astfel încît nu ne mai mîrginim acum doar la unele comentarii superficiale publicate în reviste... De fapt, nu e niciodată prea tîrziu pentru a traduce o carte bună, de vreme ce e bună tocmai pentru că are mereu să ne spună ceva. Cărțile ce apar în colecția **Ideii contemporane** se disting fie prin cantitatea de informație, fie prin noutatea unghiurilor de vedere, fie prin accentele polemice, critice, fie prin finețea demonstrației, în orice caz, toate avînd o trăsătură comună: meditația plină de responsabilitate privind problemele majore ale contemporaneității. Orice anchetă în oricare librărie de la noi relevă popularitatea de învidiat a colecției **Ideii contemporane**, colecție de aleasă ținută științifică și grafică, de exemplară sobrietate, cu mare audiență la cele mai diverse categorii de cititori. Această colecție ne plasează în miezul dezbaterilor de idei ale lumii contemporane. Un cuvînt de laudă celor ce au creat-o și au făcut din ea o prezență de marcă în cîmpul culturii românești de astăzi.

Constantin COROIU

Vaslui, 1375-1975

(urmare din pag. 1)

Ambiția Vasluiului de a recupera anii stagnării și de fapt în consonanță cu ritmul de creștere al întregului județ. De pildă, în preajma sărbătorii din aceste zile, sărbătoare în care istoria vine încă odată să înfrumusețeze vrednicia prezentului și lumina viitorului, Vasluiul anunță intrarea în funcțiune a întreprinderii de ventilație tip industrial, a unei turnătorii de neferoase cu o capacitate de o mie tone anual piese turnate din aluminiu. Inginerul Adrian Dumitriu, directorul întreprinderii și toți cei din jurul său, sînt mîndri că, începînd din trimestrul viitor, vor fi turnate la Vaslui piesele ventilatoarelor speciale pentru mină. De asemenea, se va trece la turnarea pieselor pentru ventilatorul axial naval. Vasluiul are ambiția să coboare în subterane și abataje, să plece pe oceanele lumii; iar această ardore descinde din febra județului, de a urca spre cifra indicată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuprinsul cuvîntării rostite cu prilejul ultimei sale vizite la Vaslui, în iulie 1975:

„Județul Vaslui, ca toate județele țării, urmează să cunoască o creștere puternică în cadrul programului de dezvoltare intensă a întregii economii naționale. Conform prevederilor din Directive, cuprinse și în proiectul de plan, producția industrială în Vaslui va ajunge în 1980 la circa 13 miliarde lei. Consider că stă în puterea locuitorilor județului, în frunte cu comunistii, cu Comitetul județean, să lucreze în așa fel încît să obțină chiar o producție mai mare de 13 miliarde lei“.

Cunoscînd un om, o familie, o așezare de oameni vrednici, simți

impulsul de a afla cine sînt, adică de unde descind și care le sînt calitățile. E o curiozitate firească, similară interesului stîrnit de fructul superior ce conduce spre soiul speciei și grădinarul care l-a realizat.

După ce ai admirat urbanistica cetății proaspete, vrednicia acestor moldoveni modești împletită cu orgoliul omului ce stăpînește tehnica, în acest cadru de împliniri măsurate în miliarde de lei, cu alt pas cobori în istorie, urmîndu-l pe acela al lui Ștefan voievod, Marele învingător de la Podu-Inalt. Și iată, deci, între copaci cititoria sa de recunoștință omească pentru steaua cea bună și în preajmă vestigiile ale curților în care se țineau sfaturile de taină din preajma bătăliilor. Era pe atunci în al XV-lea secol Vasluiul o aspră capitală militară în care răsunau baroasele ferecînd arme și scrișneau tobele ascuțind săbiilor. Este azi Vasluiul capitala pașnică a unui județ din briul ce înconginge mijlocul Moldovei în care cîntă filatoarele, mașinile de confecționat, gaterile de la mobilă...

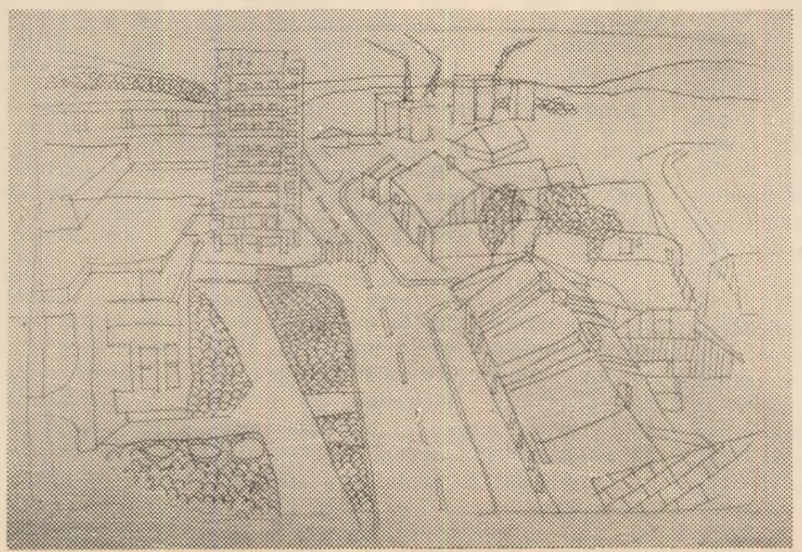
Ca să fie desemnat de Ștefan drept capitală războinică, Vasluiul trebuie să fie însemnat ceva pe

șleahul ce urca de la Brăila spre Iași, trebuie să fi dăruit cu veacuri înainte, pe vremea unui alt Mușatin, a lui Alexandru, poate mai înainte. Întîmplător, un cronicar polonez, Matei Strykowski călător prin Moldova veacului XVI, preluînd fapte din cronici polono-lituaniene dinaintea sa, descoperă la Vaslui mormîntul prințului lituan Jurg Koriatovici, otrăvit în 1375 — și îngropat la Vaslui „într-o mănăstire de piatră“.

Istoria iubește vitejia celor care o scriu cu sabia și în ea stau mărturiile trecerii generațiilor care s-au înfruntat între pămînt, apă și cer. Acest lituanian, Jurg, a fost adus în Vasluiul anului 1375, același Vaslui ce va fi incendiat de tătari la 1440, iar la 1474 va fi martorul primirii de către Ștefan cel Mare a solului venețian Paolo Oguben și a tuturor soliiilor venite să-i omagieze vitejia. Același Vaslui care își sărbătorește azi cei 600 ani de viață atestată documentar, trimițînd solii pașnice ale industriei sale nivel 1975 în toate țările lumii.

E un orgoliu ce răscumpără totul.

Aurel LEON

cărți • cărți • cărți • cărți

ION COCORA: Privitor ca la teatru

În contextul unei critici teatrale în genere conciliante, dacă nu de-a dreptul conformiste față de o serie de procedee regizorale care au și devenit locuri comune, circuli, totuși, ca și promotorii lor, de la o scenă la alta și — ceea ce e mai grav — de la un autor la altul cu desăvîrșire diferit, cartea lui Ion Cocora marchează un prag de autentică înnoire, rezultînd din pasiunea informării și dintr-un gust în formare, în afara capriciilor impresioniste. Urmărim mai de mult interesul manifest al criticului de la „Tribuna” pentru arta scenică, privită în toate conexiunile ei: text-regie-scenografie-actori. Selecția și ordonarea diverselor cronici în volumul scos acum de Editura „Dacia” dovedește ceva mai mult: consecvența autorului, stăruința sa în miezul preocupărilor dominante în teatrul prezentului, îmbrățișînd fenomenul în ansamblu său, așa cum el se manifestă în principalele teatre ale țării. Nu-i vorba de un simplu amănunt, ci de o convingere care-l determină să privească realitățile și realizările scenelor românești de la o anumită altitudine, acordînd un loc larg dramaturgiei originale ca și noii generații de regizori (ideea de generație fiind luată deocamdată în accepție biologică). Aflăm astfel, în acest volum, indiferent dacă ești sau nu de acord cu aprecierea de detaliu a unei piese ori a unui spectacol, și o perspectivă a viitorului mișcării teatrale de la noi, sedimentîndu-se din notațiile totdeauna ascuțite și totdeauna trecute prin filtrul unei judecăți obiectivate de cultura literară și estetică. În toate cazurile, fiind vorba de cronici, discuțiile pornesc de la datele concrete, totuși o intenție de generalizare răzbată prin împărțirea materialului în trei secțiuni, succedînd articolului programatic: Actualitatea teatrală și conștiința critică. Ion Cocora se recomandă adevătatul unei „estetice integrale care implică o estetică a dramei, completată cu una a actorului și cu una a spectatorului” — urmînd în acest punct o constatare a lui Tudor Vianu. Totuși, critica pe care o practică autorul se referă mai ales la două din componentele spectacolului: textul — asupra căruia se oprește de cele mai multe ori cu precauție exegetică și cu scrupul bibliografic (fără pedantism), și regia, fără a neglija însă nici atribuțiile scenografice. Actorul și — mai ales — publicul rămîn, însă, preocupări deocamdată secundare ale cronicarului de la Cluj.

Prima secțiune a volumului, intitulată **Ipoteze**, prin discuția mai largă a cîte unei probleme de principiu pusă de un text sau de un spectacol fixează opiniile criticului asupra unor manifestări spectacologice de la noi caracteristice ultimilor stagioni. Titlurile exemplifică suficient: **Alegoria** ca mod de comunicare politic supune, astfel, discuției modalitatea de expresie a spectacolului **Măsură pentru măsură**, realizat de Dinu Cernescu la Teatrul Gulești, stagiunea 1971—1972, concluzia fiind că regizorul izbutese mai mult în stabilirea unor „linii de conduită” și mai puțin în relevarea „tainiciei țirii umane” — așa cum e înțeles textul de istoric Vito Pandolfi. În cazul cînd se acceptă exegeza lui Pandolfi, rezultă că „Dinu Cernescu trădează spiritul shakespearian”. Criticul pare a nu se decide, ținînd să împingă doar demonstrația pînă la un prag-limită. De acolo înainte, e rolul spectatorului să accepte sau să respingă. Tot așa, în legătură cu **Hamlet**, conceput de același regizor, criticul care caută temeiurile ideatice ale schimbărilor operate în semnificația personajelor, introduce ca argument idoneismul lui Genseth care însă este mai mult o metodologie (nu o filozofie), subliniind, după părerea noastră, odată mai mult preluarea unui procedeu, spre susținerea unei concepții anistorice, kafkiene, despre capodopera lui Shakespeare. Important este însă că Ion Cocora simte nevoia încadrării fiecărei atitudini estetice într-un sistem logic de referințe, supunînd orice lucrare la o confruntare minuțioasă cu datele în funcție de care se poate distinge adevărata originalitate de entuziasmele epigonice, rezultate ale lecturilor parțiale de neo-fizi ai lui Jan Kott sau ai altor autori fiziști. Într-un caz deloc mai flagrant, însă mai apropiat de spiritul și de formația criticului, acesta își enunță deschis rezervele: e vorba de articolul **Drama poetică și „complexul” teatralității** în care e vorba despre **Meșterul Manole**, drama poetică a lui Blaga, supusă de Alexa Visarion canoanelor unei teatralități unilaterale înțelese. Efortul de a reconstitui de fiecare dată tramea gîndirii regizorului, comparînd-o cu marea exegeză a textului și cu rezultatele spectacolului îl onorează pe cronicar, care rămîne un generos și un pasionat, neostenind să caute, adesea cu o bună doză de ingenuitate, caracterele veritabile ale creației, chiar și acolo unde se vede că nu poate fi vorba de nestemate, ci de sticlă curată. De aceea, în a doua secțiune a volumului autorul întreprinde discutarea unor spectacole (unul sau mai multe) realizate de douăzeci și doi de regizori tineri. În fine, într-o ultimă însă nu mai puțin bogată parte a lucrării aflăm cronici grupate după teatrele cărora le aparțin spectacolele.

Generoasă, cum arătam, ideea autorului vizează, evident, mai mult decît popularizarea unor nume de tineri regizori de talent sau a unor titluri din repertoriile a nouăsprezece dintre teatrele pe care le-a vizitat. (Teatrul Național din Iași nu figurează la nici un capitol, deși criticul nu l-a ocolit în peregrinările sale). Afirmarea unor personalități de puternic relief dintre tinerii regizori sau modelarea acelor profiluri aparte ale diverselor scene din București și din țară rămîne încă un deziderat de viitor, implicînd orientările de ansamblu ale mișcării noastre teatrale, critica avînd și aici ponderea sa.

Privitor ca la teatru — așa cum sună titlul volumului său — Ion Cocora se dovedește solid instalat în fotoliul de observator, plin de receptivitate, dar și exigent în același timp, deschis și încrezător, însă tensionat în analize, pasionat de idei, îndrăgostit realmente de vechiul și mereu fascinantul miracol al scenei, ogîndă concentrînd în focarul ei umanitatea. „Întreg secretul meseriei de critic stă în iubirea pentru teatru” — mărturisește la un moment dat autorul, autodefinindu-se, parcă. Iubirea arătată teatrului este cea dintîi garanție a izbinzii în acest domeniu, cealaltă fiind calitatea de a detecta și a trăi realmente poezia scenică, frumosul rezultat din logodirea sensului și a expresiei, — ceea ce dă consistență și justificare actului critic. Ion Cocora este unul dintre pușinii care, în momentul de față, probează, prin scrisul său, ambele atribute fundamentale pentru „meseria” aceasta plină de responsabilitate. O asemenea certitudine valorează mai mult chiar decît eventuala identitate de vederi, pînă în detalii. Este pentru noi neîndoieinic că sporirea experienței îi va înlesni încă puțina de încercuire și sugerare a emoției teatrale propriu-zise, ceea ce va adăuga fermitate verdictelor și-i va ascuți și mai mult antenele, îi va lărgi interesul pentru valorile de sus ale artei actorului. Preocupările atît de vii în ce privește surprinderea sensurilor unui text sau descifrarea soluțiilor regizorale trebuie să acorde și autorului spațiu convenit, ca element determinant al relației cu spectatorii. Publicul reprezintă, de asemenea, așa cum se știe, nu un factor pasiv, ci unul constitutiv al actului teatral, în epoca noastră, urmîndu-se implicarea lui cit mai directă. De aici decurge, firesc, obligația educării lui, a atragerii lui spre teatru prin factori intelectivi, dar și emotivi — primordial rămînd, ca mijloc de asigurare a acestei comunicări, actorul. Este concluzia spre care ne trimite, prin premisele ei, cartea aceasta cinstită, avizată, densă, scrisă de Ion Cocora.

N. BARBU

Poluarea mediului ambiant

În Editura „Junimea”, a apărut în două volume cartea prof. dr. Gh. Zamfir, intitulată **Poluarea mediului ambiant**. Ținînd seama de actualitatea ei stringentă, de conținutul care avertizează omeneia de pericolele ce decurg dacă poluarea nu va fi stăvilită la timp, autorul merită laude deosebite.

Revoluția tehnico-științifică, menită să asigure omeniilor un înalt standard de viață, are, din păcate, și o latură care a devenit alarmantă, deoarece ea modifică mediul în care viețuim, alterînd echilibrul natural și, prin aceasta, obligînd organismele vegetale și animale să-și găsească noi posibilități de adaptare. Întrucît mecanismele de adaptare sînt limitate, nu e greu de înțeles că atunci cînd factorii poluanți depășesc aceste limite, ei devin nocivi și deci capabili să distrugă organisme vii. Viețuitoarele, inclusiv omul, își satisfac nevoile de hrană, aer, apă, etc. din mediul în care viețuiesc. Ele pot fi concepute ca niște agregate cu mii și mii de nevoi, ce trebuie satisfăcute în mod armonios. Or, dacă factorii de mediu sînt modificați prin poluanți, organismele fac eforturi suplimentare de adaptare, iar acelea care nu reușesc, dispar, și în felul acesta se distrug ecosistemele afectînd înșăși viața omului. Iată de ce poluarea mediului este, așa cum arată autorul, „o problemă complexă și cu largi rezonanțe în întreaga viață social-culturală și economică, ca și în asigurarea sănătății populației și ea nu reprezintă un simplu subiect la „modă”, chiar pentru țările care în prezent nu sînt confruntate într-un mod îngrijorător cu consecințele secundare, nedorite ale progresului tehnico-științific”...

„În țara noastră, angajată din plin într-un intens proces de dezvoltare social-economic, s-a ținut seama, într-o mare măsură, de necesitatea unor măsuri preventive, motiv pentru care nu asistăm la o poluare deosebit de intensă și îngrijorătoare a elementelor mediului înconjurător. Totuși, industrializarea și urbanizarea crescîndă a țării, mecanizarea și chimizarea agriculturii, dezvoltarea transporturilor și altele, au produs și vor produce modificări ale mediului, aer-sol, apă, alimente etc., deci factorilor care condiționează desfășurarea unei vieți normale a omului”. Avînd în vedere această situație, autorul ne prezintă o sinteză convingătoare a studiilor efectuate de specialiștii din țările intens industrializate, asupra cauzelor și a mijloacelor de combatere a efectelor poluării.

Această carte deschisă asupra situației actuale din țările care nu au intervenit la timp cu măsuri care să înlăture efectele poluanților constituie o avertizare și un punct de plecare pentru toți specialiștii chemați să asigure o judicioasă administrare a resurselor noastre de mediu, în vederea menținerii echilibrului biologic în general și în primul rînd — echilibrul om-mediu, de care depinde sănătatea umană și, implicit, progresul multilateral al societății noastre.

A trecut vremea cînd procesul de poluare trecea neobservat. Efectele poluării mediului au fost mereu în atenția specialiștilor din întreaga lume care, la congrese și simpozioane internaționale, au atras atenția asupra necesității reglementărilor social-politice, statale, reglementări menite să atenueze sau chiar să suprim poluarea și în același timp să avertizeze membrii societății asupra riscurilor la care omul este expus.

Dovezile științifice prezentate de prof. Gh. Zamfir, referitoare la legăturile dintre gradul de poluare și apariția unor boli respiratorii, digestive, metabolice etc. sînt atît de convingătoare, încît cartea se recomandă nu numai specialiștilor ci, în egală măsură, publicului larg, interesat în menținerea unui mediu salubru, care, să asigure o viață normală. Din acest punct de vedere, ea este chemată să îndeplinească un rol educativ, cu atît mai necesar, cu cît în menținerea calității mediului ambiant, fiecare cetățean își are partea lui de răspundere.

Acad. Petre JIȚARIU

Rolul istoric

În documentele partidului nostru, problema națiunii, a dezvoltării sale și a rolului său istoric, este definită ca una dintre problemele majore ale lumii contemporane, cu semnificații multiple, de ordin teoretic și practic, în evoluția societății omenești, în procesul istoric de ridicare a popoarelor pe noi culmi de progres și civilizație. În acest sens, problema rolului și particularităților națiunii socialiste constituie o problemă care se află în mod permanent în atenția cercetării științifice marxist-leniniste, a tuturor celor ce lucrează în domeniul științelor sociale, pe frontul activității ideologice și de propagandă, cărora le revine înalta responsabilitate de a promova o concepție istorică bazată pe interpretarea justă a faptelor, pe înțelegerea dialectică a realității. Pentru activitatea de cercetare științifică marxist-leninistă, problema națională se impune, deopotrivă, ca fapt istoric și ca problemă ideologică, de interpretare. Inițind dezbateră cu tema „Rolul istoric al națiunii“, revista „Cronica“ și-a propus să prezinte o serie de contribuții privind problema națiunii din perspective diferite — sub aspect istoric, social, economic, ideologic etc., care, structurate într-o imagine unitară, să constituie un cadru al confruntării de idei și al dialogului cu cititorii.

Istorie și ideologie

Studiul formării, consolidării și dezvoltării națiunii, definirea rolului ei în evoluția societății omenești continuă să rămână și astăzi teme predilecte ale cercetării și exegezelor socio-politice, filozofice, istorice etc. Faptul este că se poate de firesc, de vreme ce trăsăturile caracteristice ale unei națiuni constituie o carte de identitate a unui popor, de vreme ce națiunea a jucat și în zilele noastre un rol primordial în desfășurările care angajează prezentul și viitorul omenirii.

De la neam la naționalitate, de la naționalitate la națiune — acestea sînt treptele genezei națiunii. Altfel spus, națiunea este o categorie istorică, adică ceea ce reprezintă ea a apărut într-un anumit moment istoric, în anume împrejurări economice, socio-politice, spirituale etc. După cum se știe, înțelegerea categoriei de națiune s-a circumscris unui proces îndelungat, exprimat prin definiții care au mers de la fals, simplist și incomplet, la propriu și complet, până ce materialismul dialectic și istoric a definit conceptul pe temeiuri științifice: factorii de ordin economic, social, politic, teritorial, etnic, psiho-etic, limbă, moravuri și tradiții, viața spirituală alcătuită un tot definitiv al națiunii.

Nu toți acești factori joacă, în toate cazurile, același rol și au aceeași importanță în formarea națiunilor. Particularitățile dezvoltării istorice explică, de pildă, de ce factorul etnic (inclusiv mijlocul de comunicare — limba) are o mult mai mare însemnătate în formarea națiunii române, a celei arabe etc. decât în a celei americane. Poporul român poartă, din cele mai vechi timpuri, o mare încărcătură de elemente unificatoare: unitatea etnică și de limbă, continuitatea locuirii pe același teritoriu, moravurile, tradițiile și trăsăturile psihospirituale comune etc. În cursul evoluției medii, românii au evidențiat un puternic substrat de solidaritate și de conștiință a unității lor etnice, teritoriale, de limbă etc., de unde și numeroasele tendințe și încercări de unificare.

După cum se știe, conștiința națională și națiunea s-au format în perioada de descompunere a feudalismului și de ascensiune a capitalismului și tocmai condițiile materiale ale acelei perioade istorice stau la baza procesului. Admițind determinarea conștiinței naționale de condiții economico-sociale, nu trebuie să pierdem din vedere sau să minimalizăm rolul celorlalți factori, ignorând constatările verificate, și anume: conștiința națională se dezvoltă și după legi proprii, ea avînd o evoluție parțial autonomă ca multe dintre fenomenele spirituale. Spre exemplu, anumite împrejurări de natură politică, ideologică etc. s-au adăugat de o manieră care a accelerat formarea conștiinței naționale, ridicînd-o la un nivel pe care condițiile pur materiale singure nu ni le-ar putea explica: contactele cu centre străine mai avansate din punctul de vedere al vieții spirituale, o înăsprire fără precedent a aspirării naționale etc., au promovat reacții antinomice violente față de forța materială conservatoare și expresia ei juridică.

Se cuvine să subliniem însă bunul cîștigat de știință, potrivit căruia conștiința națională apare odată cu națiunea, că aceasta din urmă este determinată de împrejurări istorice obiective și că ea nu se confundă nici cu formațiunea social-economică, nici cu statul național care este un produs al națiunii deja constituite. Într-adevăr, conștiința națională și națiunea română s-au format înainte ca românii să fi trecut în noua formațiune social-economică burgheză, iar statul național român a fost creat după constituirea națiunii române.

Așadar, națiunea apare și se dezvoltă în conformitate cu legile obiective ale evoluției societății. Ea este un dat obiectiv

și nici un accident istoric sau act subiectivist nu-i pot altera înțelesul și dimensiunea. Firește, formarea și consolidarea națiunii angajează forțe socio-politice variate, antagoniste. În istorie nimic nu se petrece și nimic nu se dobîndește fără luptă. Este o axiomă pe care istoria patriei noastre o ilustrează elocvent. Poporul român a trebuit să lupte pentru a-și păstra propria sa ființă, pentru a se forma ca națiune, pentru a-și crea un stat național (1839), pentru a-și desăvîrși unitatea național-statală (1918). A fost însă o luptă care s-a desfășurat în sensul legilor obiective care guvernează mersul istoriei, de unde și legitimitatea aspirațiilor și dobîndirilor.

Ignorarea realităților sau intenții nemărturisite falsifică uneori unele elemente definitorii ale conceptelor de naționalitate și națiune. De pildă: confuzia între limba vorbită de popor în evul mediu și limba de cancelarie, străină celui dîntîi; speculații absurde privitoare la denumirea diferitelor entități teritoriale sau chiar s'tatale. Se știe că apariția statelor medievale este strîns legată de fărîmîțarea feudală, o fărîmîțare care s-a topit, în cele din urmă, în marea suvoi al formării națiunilor și statelor naționale. Numele acestora din urmă nu coincide cu cel al tuturor părților alcătuitoare. Din vechea Dacie, fărîmîțarea feudală a dus la crearea unor mici formațiuni statale, iar într-o a doua fază la formarea statelor feudale românești, pentru ca, în sfîrșit, să se ajungă la unirea acestora din urmă într-un singur stat național român. Germania modernă are la origine peste 360 de state care purtau tot atîtea nume diferite. Este absurd și hilar, fie și numai să-ți pui întrebarea, dacă, spre pildă, bavarezul este german sau, în cazul nostru, transilvăneanul este român.

Cînd anume păsesc românii în procesul formării conștiinței naționale, a națiunii? — Iată o întrebare cheie la care istoricii nu încetează să se reîntoarcă cu interes sporit. După modesta noastră opinie, care coincide cu cea a multor specialiști remarcabili, începuturile procesului de formare a conștiinței naționale și a națiunii române trebuie căutate în secolul al XVIII-lea, mai precis — în a doua jumătate a sa. Este momentul cînd prefacerile în viața economică (agricultură, industrie, comerț, transporturi etc.) administrație, învățămînt ș.a., conturează germeii noilor raporturi sociale și propensiunea forțelor punătoare ale conștiinței și ideologiei naționale.

Modificările structurale în societatea românească începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au determinat mutații de o însemnătate covârșitoare în viața spirituală. Din motive indicate de noi, înnoirea ideilor a depășit chiar premisele materiale. Viața spirituală de pe teritoriul țării noastre a venit în contact, și-a însușit, fie și parțial și a prelucrat o parte din tot ceea ce „secolul luminilor“ a dat mai semnificativ. În **Tiganiada** lui Ion Budai Deleanu, de pildă, se înfruntă ideile revoluției franceze, de la cele ale lui Rousseau, la cele ale lui Robespierre, Danton, Saint-Just etc. Datorită condițiilor istorice specifice în care viețuiau românii, **luminismul** și-a pierdut din cosmopolitismul care-l caracterizează, dobîndînd trăsături proprii legate de incidentele de ordin național și de **militantismul culturii noastre**. Începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea s-au pus bazele logicii și filozofiei moderne românești prin promovarea raționalismului (vezi **Logica** lui Samuil Micu), prin interpretarea fenomenelor din natură, receptarea lui Kant etc. Tot atunci se plasează și începuturile istoriografiei române moderne, ale filologiei și limbii literare. Prelundu tot ceea ce au dat mai de preț înaintașii (Ureche, Costineștii, Neulce, Cantemir ș.a.), istoriogra-

fia și filologia au servit ideologia națională prin demonstrarea originii române a poporului și a limbii române, a unității etnice și lingvistice a românilor, a drepturilor sociale și naționale (îndeosebi dreptul istoric, cel natural mai puțin). „Școala ardeleană“ și luministii din Moldova și Muntenia au vestejit, de pe poziții avansate, moderne, stăpînirile străine. Pătura intelectuală română din Transilvania s-a definit în chip hotărît, reprezentanții ei cei mai înaintați au pus bazele teoretice ale demonstrației unității naționale a românilor. **Supplex Libellus Valachorum** din 1791, ca și cel din 1804, sînt opere ale acelei intelectualități conștiente de drepturile națiunii române, avînd conștiință națională, sînt programe care militează pentru emancipare socială și națională.

Dezvoltarea economico-socială fără precedent, care a impus în 1847 unirea vamaală între Moldova și Muntenia, trecerea conducerii mișcării naționale în minile tinerei generații, în frunte cu N. Bălcescu, M. Kogălniceanu ș.a., așezarea bazelor **culturii naționale** și intensificarea luptei practice pentru unitate națională, învederau că națiunea română era formată, că ea minuia o armă ideologică națională proprie, menită să lumineze calea către cucerirea singurei forme de viață politică corespunzătoare vremii: statul național unitar.

Ce trebuie să reținem, în linii generale, din nobila strădanie a căutării coordonatelor majore ale ideologiei formării națiunii române? Trăsăturile ei esențiale coincid cu cele pe care le poate revendica orice națiune care a trecut prin faza propriei sale geneze și simplități (există astăzi națiuni care s-au alcătuit trecînd peste pragul națiunii burgheze). Împrejurările istorice ale formării națiunii române, ca și cele ale altor națiuni din această parte a continentului, zonă aflată timp de secole sub presiunea, dominația sau stăpînirea unor imperii expansioniste, condamnată și din această cauză la dramatice complicații politice interstatale, adaugă **rezulii** trăsăturii caracteristice specifice. Ele rezultă din demonstrația științifică care s-a impus și rămîne inatacabilă. Adică, ideolo-

gia națională s-a inspirat, și nici nu se putea altfel, din precedente istorice clasice, adăugînd o adevărată comoară născută din efectul de adaptabilitate a cunoașterii la rădăcinile și împrejurările proprii care au dat contur și o nouă esență originalității. Într-adevăr, ne stă la îndemînă fructul gîndirii și acțiunii corifeilor mișcării pentru emancipare națională a poporului român. Sursele lor, străine și autohtone, de limpezire și programare ideatică, sînt, în mare, desfructabile, ele înfățișîndu-se ca instrumente ale cunoașterii care au dobîndit însă valoare numai prin contopirea lor cu învățămintele pe care istoria patriei le producea din abundență. De aici perfectă conjugare între ideea emancipării sociale și a celei naționale, încrederea unică, nedezmîntată, în țaria poporului întru chipare a perenității etnice, morale și a simțămîntului de jertfire patriotică, eliminarea exclusivismului național și a șovinismului, credința (în ciuda repetatelor deziluzii) într-o dreptate națională care afirmă de legile inexorabile ale istoriei. Dreptate națională! O anume categorie a publicisticii și literaturii pretins științifice de pe mapamond abundă în zilele noastre în esuri al căror singur semn al atracției stă în ideea că națiunea este o piedică în evoluția progresivă a omenirii, că existența și semnificația ei s-au perimat. Ce-i drept, acesta este viitorul, îndepărtat, foarte îndepărtat, care se va contura prin cea mai avansată ordine socială pe care a cunoscut-o și o cunoaște omenirea. Dar astăzi? Faptele, istoria ne conving prin date elementare, de altfel unanim admise de cei aflați în slujba adevărului, că se nasc și se consolidează zeci de noi națiuni, că cei care propovăduiesc caducitatea națiunii sînt exponenții cei mai zelosi ai propriilor lor... națiuni — moștenitori prezumtivi ai „marii prefaceri“ într-o ordine dictată, care violentează bunul simț și, ceea ce-i mai grav și important, pe plan socio-politic, legile inexorabile ale istoriei — legi cărora nimeni nu le poate trasa traiectoria ignorînd condițiile obiective de care știința nu se poate desprinde.

L. BOICU

„Produsul cel mai important al istoriei noastre moderne“

Națiunea română — faptul este incontestabil, reprezintă produsul cel mai important al istoriei noastre moderne; important, atît prin complexitate, cît și, în egală măsură, prin implicațiile și consecințele apariției sale. Practic, pentru a-l putea determina și defini, avem nevoie de o viziune largă, cuprinzătoare, asupra tuturor proceselor istorice, proprii începuturilor epocii moderne. Mai mult, chiar, pentru a-i distinge particularitățile și a-l analiza în plenitudinea trăsăturilor sale, trebuie să urmărim procesele care, în geneza și dezvoltarea lor îi definesc esența. Analiza formării și afirmării națiunii presupune cunoașterea la-turilor esențiale ale dezvoltării istorice care, aflate într-un strîns raport de interdependență, îi condiționează nașterea și îi definesc trăsăturile.

Din cauza complexității sale, a dinamismului care-i caracterizează dezvoltarea, a legăturilor multiple cu organismul în care se naște și se dezvoltă, a faptului că se află în continuă mișcare, schimbare, devenire, exprimînd, în fond, procesul însuși al dezvoltării societății, **națiunea** nu poate fi încadrată exact în tiparele unei definiții, oricît de completă ar părea aceasta. În egală măsură, particularitățile ce caracterizează nașterea și dezvoltarea fiecărei națiuni nu îngăduie criterii unice de apreciere. Problema nu poate fi abordată și discutată decît într-o perspectivă largă, generalizatoare.

Trecînd peste definirea conceptului, să înfățișăm, pe scurt, trăsăturile definitorii ale națiunii; acestea nu reprezintă o sumă aritmetică, ci „o unitate în integralitate“, se află într-un strîns raport de interdependență dialectică. În primul rînd, trebuie reținut că **națiunea română**, ca și celelalte națiuni, de altfel, așa cum apreciază și Lenin, este „produsul inevitabil și forma inevitabilă a epocii burgheze de dezvoltare“. Momentul isto-

rio al formării națiunilor a fost determinat de epoca dezvoltării capitalismului. Procesul de constituire nu a fost spontan; s-a realizat în urma unei evoluții îndelungate, de secole, în cursul căreia oamenii aparținînd aceluiași popor au dezvoltat, neînterupt, legături care le-au încheat indisolubil unitatea. Trecerea poporului spre națiune, realizată într-o îndelungată perioadă de vreme, a marcat o etapă superioară în dezvoltarea comunității umane.

Poporul român a avut drept vatră de formare și dezvoltare teritoriul vechii Dacii. Istoria lui, așa cum, pe drept, s-a apreciat, este adinc implîntată în geografia lui, marcîndu-se, în acest mod, legătura organică, indestructibilă, între om și pămînt. „Nu există istorie și nu există popor care să fie așa de mult expresii ale pămîntului lor, cum este istoria românească și cum este poporul român“ (I. Conea, **Geografie și istorie românească**, București, f. a., p. 42). Acesta este adevărul. Din timpul dacilor și pînă astăzi, munții Carpați au format **axa neamului, coloana vertebrală** a întregului pămînt și a poporului român. Chiar cînd stăpînirea străină, prin **dreptul forței** a fixat granițe artificiale pe culmile sale, comunicația valorilor materiale și spirituale nu a încetat un singur moment pe ambele versante, unde a pulsă, mereu, „viața dacică, daco-romană și apoi, pentru totdeauna, românească“.

Cadrul natural al națiunii, mediul geografic, a reprezentat o bază pentru dezvoltarea **comunității de viață economică**. Legăturile îndelungate, permanente și durabile, au dus, de timpuriu, încă, la o unitate economică ce-și găsește expresie în **piața unică**, ale cărei trăsături sînt prezente încă din secolul al XVI-lea. În cadrul schimburilor de valori, materiale sau spirituale, Brașovul a reprezentat o veritabilă placă turnantă, unde s-au înfilnit interesele românilor de pretutîn-

deni. Legăturile economice au pregăt comu cursul istoriei, adevărat alături în lu independenței, împo mun. Deși despărțit murilor, și adversi românii s-au afirmat vîștii lor istorice admirabilă unitate **culturii** a contr dezvoltarea celorlalt rii. Conformația ps ceiurile, credința c **ră** — această „sint și spirituale“, consecracteristice, au det formarea conștiințe apartenenței deplin nic al aceluiași pop

Actul din 1600, rezul, prin Unirea c realizarea organism mînesc, nu a repre: spontan, ci ext: resifificate într-o îndelrică. Actul a inser: titură pe drumul a rii națiunii.

Întreaga moștenire oare își găsește exp rilor cronicari și i XVII-lea și de la XVIII-lea; Gr. Ure stolnicul C. Cantacu temir demonstrează privire la geneza continuitatea acestu Dacii, la unitatea r: Desprinzînd din re: iurile aspirațiilor c tate, ei au contribu conștiinței de neam românilor argumen tică ulterioară.

Prima jumătate a cînd se schițează și filul națiunii româză toate aceste v: cursul unei evoluții ză în direcțiile fire torice, le armonizea le ale vremii, în co **veacului**. Receptivi fără, pe care se a tîmpului, românii **național** — trăsătur națiunea se inscrie tura, prin excelent mijloacele de afirma fic modelînd consti la rîndul ei, expres buie la dezvoltarea teia.

Tot ceea ce în s cristalizase prin pr devine acum, în pr lului al XIX-lea, f **Ascensiunea capitali** plicațiile sale, accen finitorii ale națiuni țele noi ale epocii. a răscolit spiritele p nească sîntînd prol primul plan. Terme nesc și **România**, de finesc calitățile dis ganism național.

Revoluția anului 1 sia existenței unei roase, hotărîte să drepturilor sale ist volutionar, org:nic limpede dorința de modern, unitar și să îngăduie dezvolt: laturile sale definite civilizația lumii, s inestimabilele sale.

Inseparabil legată al dezvoltării istori: tății românești pe capitalismului, nați firmat prin lupta c maselor, prin spirit elanul și competen: rații de cărturari. I parabil legată de c: capabil să-i creeze implinirii, și de a **național**.

Punct final al unu 1859, „actul energie române“, a oferit a de afirmare și. prir mului politic al stăi totodată, premisele țigarea independent a împlinirii misiun Realizare a istor care se încheie cu 1918, națiunea roma tul constituirii, af sale, expresia voinț nilor de a exista, d colabura la progres al al omenirii întro

Formarea națiunii

mice, la rindul lor, tatea politică. In ori, românii s-au a pentru apărarea va dușmanului co prin vitregia vrea celor puternici, încă de la început ca reprezentând o irtuală. Comunita uit la strângerea și trăsături definitorice, tradițiile, obiună, **Limba unită** a vieții materiale dind trăsăturile caminat, de timpuriu, originii comune, a la trunchiul puter-

zată de Mihai Viteaz or trei provincii și i politic unitar rotat, așa dar, un act un / realități, edi-gată evoluție isto-it un punct de co-ndent al constitui-

a secolelor anterio-sie în scrierile ma-rici din secolul al eputul secolului al e și Miron Costin, no și Dimitrie Can-tințific adevărul cu pporului român, la pe teritoriul vechii erială și spirituală. ățile istorice teme-re unitate și liber-efectiv la întărirea unind la dispoziția pentru lupta poli-

colului al XIX-lea, e desăvârșite pro-preia și decantea-ri, acumulate în culare, le orienta-ale dezvoltării is-cu interesele vita-ormitate cu **spiritul** in-vențele din a-tesăz la nevoile movează **specificul** distinctivă cu care universalitate. Cul-militantă, creează ale acestui speci-ja **națională**, care, a națiunii, contri-ri afirmarea aces-

lele anterioare se ca vieții istorice, i jumătate a sece-te de constituin-ului, cu toate im-ază trăsăturile de-le conferă valen-oluția anului 1821 ntreaga arie româ-na națională pe de **român, româ-z** curent acum, de-cte ale noului or-

reprezintă expre-uni române vige-re în plenitudinea ce. Programul re-utar, exprimă stituire a unui stat dependent, capabil a națiunii în toate /, să o integreze în valorifice deplin ori și valențe.

procesul general de trecerea socie-apta superioară a a română s-a a-ă și îndelungată a de sacrificii, prin unor întregi gene-tența sa era inse-**statului național**, dițiile politice, ale outul **suveranității**

voluții, **Unirea** din întregii națiuni tea un cimp larg termediul organis-ri național, a creat, cesare pentru ciș-condiție esențială ale istorice. noastre moderne, rea cea mare, din reprezintă, în ac-rii și dezvoltării i dreptului româ-fi ei înșiși și de a material și spiritu-

Gh. PLATON

Formarea națiunii române

Problema formării națiunii este una din cele mai complexe ale istoriei universale. Fapt firesc, dacă avem în vedere că el are un caracter practic universal și că, început în urmă cu câteva secole în anumite regiuni, a continuat să se manifeste succesiv în altele până în zilele noastre, cînd a cuprins teritoriul aflate pînă nu demult sub dominație colonială. Atenția care i s-a acordat este astfel legitimă și ea s-a accentuat în perioada contemporană, odată cu viile dezbateri privind locul națiunii în lumea de azi. Cercetătorii din diferite țări — printre care, cu o valoroasă contribuție, cei din România — au consacrat și consacra o mare parte a investigațiilor lor acestui domeniu. Analiza fenomenului a întîmpinat însă serioase dificultăți, iar opiniile care au fost emise sînt departe de a indica o tendință spre o interpretare unitară. Faptul se explică nu numai prin deosebirea concepțiilor generale de la care se pornește, ci și prin amintita complexitate a fenomenului. Uneori, acesta este interpretat doar pe baza citorva manifestări ale sale, care uneori nici nu sînt analizate în profunzime, ceea ce nu poate da concluziilor o suficiență soliditate. Or, singura manieră adecvată rămîne și în acest domeniu o cercetare concretă a fenomenului, ceea ce presupune analiza temeinică a modului în care s-a format fiecare națiune, întrebîndu-se concomitent și metodele istoriei comparate. Numai în felul acesta pot fi stabilite trăsăturile care au realmente un caracter de universalitate, și, în același timp, sesizat modul specific în care se manifestă fenomenul în diferite regiuni ale lumii.

Sub acest raport, formarea națiunii române oferă un exemplu deosebit de interesant și, ne permitem să credem, de mare utilitate pentru înțelegerea generală a fenomenului. Datorită unor cunoscute împrejurări istorice, procesul s-a produs la noi mai tîrziu decît în alte părți. Prin chiar acest fapt, el a avut posibilitatea să atingă foarte curînd o deosebită maturitate. Dealtfel, dacă facem o comparație cu modul în care s-au format primele națiuni (franceză, engleză) constatăm că la noi fenomenul s-a produs într-un interval mult mai scurt, ceea ce este o reflectare a ritmului deosebit de rapid pe care l-a cunoscut dezvoltarea societății românești încă de la începutul epocii moderne. Situația este asemănătoare cu aceea pe care o constatăm la unele popoare din jur, dar ea prezintă și importante particularități asupra cărora trebuie stăruit mai mult — nu o putem face firește aici — pentru înțelegerea fenomenului.

Un fapt care ne apare ca deosebit de important este acela că formarea națiunii române s-a realizat în mare măsură înaintea constituirii statului unitar. Este aici o dovadă elocventă a caracterului necesar al formării națiunilor, mai ales dacă avem în vedere împrejurările în care s-a produs fenomenul la noi. Așa cum nu s-a întîmplat decît în puține cazuri în Europă, românii erau în acel moment divizați prin granițe artificiale și supuși unor dominații străine. Transformarea lor într-o națiune trebuia să înfrîngă astfel piedici mai mari decît înlăturarea fărîmițării feudale sau a dependenței de o singură putere, așa cum s-au petrecut lucrurile în cea mai mare parte a Europei. În aceste condiții, elementele definitorii ale națiunii — ne gîndim la cele care sînt unanim acceptate — s-au afirmat la noi într-o manieră particulară.

Datorită separării administrativ-politice, legăturile economice nu au putut căpăta aceeași intensitate ca în cazurile în care națiunea se dezvoltă în cadrul unui stat unitar. Ele s-au intensificat însă și au impulsiona în direcția creării unei piețe unice, într-o manieră asemănătoare cu aceea pe care o constatăm și în alte regiuni, în Germania primei jumătăți a secolului trecut, de exemplu, Mai ales însă trebuie avut în vedere un alt ele-

ment, neglijat în încercările de definire a națiunilor, pe care exemplul românesc îl sugerează — unitatea ocupațiilor economice. Oamenii care practică aceleași îndeletniciri se simt mai legați între ei decît cei care intră în relații de schimb. Faptul este legat de un alt element esențial al națiunii — teritoriul comun. Unitatea teritorială a înfrînt separația administrativ-politică. Dar teritoriul nu trebuie privit doar ca o simplă realitate geografică. Și în cazul nostru, unitatea sa este mult mai complexă, ea trebuind raportată la legăturile multiple care se realizează între o colectivitate și teritoriul pe care-l locuiește, legături care se formează în decursul istoriei. Or, ele au căpătat un pronunțat caracter afectiv în cazul românilor; muntele, codrul, riul sînt considerați ca prieteni, ca aliați ai autohtonilor. Unitatea geografică a întărit astfel unitatea spirituală.

În aceste condiții, dezvoltarea conștiinței naționale apare ca un element esențial în formarea națiunii române, în autodefinirea ei. Dintre elementele ei un loc deosebit a avut în cazul nostru conștiința istorică. Aceasta trebuie considerată ca un atribut al tuturor colectivităților umane, dar ea capătă noi dimensiuni tocmai în perioada formării națiunilor, mai ales cînd acestea trebuie să lupte pentru unitate și independență, așa cum este cazul nostru. În mare măsură, ea se reflectă în conștiința originii comune, într-o manieră asemănătoare cu aceea pe care o întîlnim la greci sau italieni, dar alături de ea apare și prețuirea generală pentru mari personalități ale perioadei medievale — să ne gîndim, de pildă, că, mai ales în prima jumătate a secolului trecut, un Mihai Viteazul se transformă într-un adevărat simbol al unității naționale — ca și pentru conducători ai luptei de emancipare din perioada mai recentă, ca Horea sau Tudor Vladimirescu. Nu este întîmplător că pentru generația pașoptistă, istoria apare drept „cartea cea dintîi a unei nații” și tocmai asupra difuziunii cunoștințelor istorice își îndreaptă strădanile cărturarii vremii.

În legătură cu aceasta, credem că trebuie să se acorde mai multă atenție rolului pe care l-a avut dezvoltarea culturală a unui popor în formarea națiunii, afirmarea unei intelectualități militante, a cărei menire era nu numai de natură spirituală, ci și politică. Inspirată de realitățile noastre, constatarea este întărită și de situația existentă la alte popoare care s-au constituit ca națiuni în condițiile dependenței sau separației politice. În cazul lor, o importanță deosebită a avut și formarea limbii naționale (mai ales acolo unde în administrație se utilizează, total sau parțial, o limbă străină), instrument esențial pentru afirmarea comunității. Faptul era limpede subliniat, printre alții, de diriguitorii școlii moldovene, atunci cînd, subliniind necesitatea întrebunțării exclusive a limbii române în învățămînt, arătau că ea este un bun comun, că asupra ei „au drit de proprietate pînă și aceia care nu au altă nimică”. Limba nu a fost în cazul nostru doar un simplu instrument de comunicare a ideilor; ea a jucat și un important rol de educare națională, în legătură mai ales cu conștiința originii comune a românilor.

Privit prin prisma exemplului românesc, procesul formării națiunilor dezvoltă o deosebită complexitate. Pentru înțelegerea sa este necesar, credem, să se aibă în vedere strînsa legătură existentă între diferitele sale elemente. Numai această legătură, reflectată în conștiința națională, poate conferi unei comunități statutul de națiune. Luate separat, diferite elemente ca teritoriul, limba, legături economice etc. nu pot fi definitorii (dacă ne-am referi la un singur exemplu atunci am constata că arhipelagul britanic are o evidentă unitate geografică, fără a determina însă existența unei singure națiuni, că engleza este limba maternă a unor indivizi aparținînd unor

„Partidul Comunist Român pornește de la faptul că atît în perioada construcției socialiste, cît și în societatea comunistă, pentru multă vreme, națiunea și statul național au de jucat un rol de mare însemnătate. În această perioadă istorică de dezvoltare a societății omenesți pe o treaptă superioară, întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate logică, obiectivă; acesta este un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului”.

(Programul Partidului Comunist Român)

națiuni diferite, că Anglia a avut, de mai multe secole, un comerț exterior mai dezvoltat decît cel interior, fără însă ca prin aceasta conștiința națională să fie mai puțin pregnantă). Pe de altă parte, raportul dintre diferitele elemente definitorii ale națiunii nu trebuie privit ca imuabil; el variază în funcție de împrejurările în care se formează aceasta. A-

naliza concretă a fenomenului se impune deci cu atît mai mult, chiar dacă am avea în vedere doar manifestările europene ale sale, pe care le-am avut în vedere în încercarea de a sublinia cîteva trăsături caracteristice procesului formării națiunii române.

V. CRISTIN

Unitatea social-politică a națiunii noastre

O notă definitorie a națiunii socialiste, a victoriei noii orînduirii sociale o constituie afirmarea unei reale egalități, în toate domeniile de activitate, între toți oamenii muncii indiferent de naționalitate, rezolvarea deplină și definitivă a problemei naționale în țara noastră. Programul P.C.R. — Carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a tuturor oamenilor muncii din patria noastră — subliniază că „Aplicînd neabătut principiile socialismului științific partidul a asigurat lichidarea pentru todeauna a asupririi și inegalității, realizarea deplinei egalități în drepturi, a tuturor oamenilor, fără deosebire de naționalitate sau rasă”.

Procesul de formare a relațiilor naționale noi, în conformitate cu realitățile istorice — sociale ale țării noastre, a cuprins toate sistemele societății socialiste: politic, economic și spiritual. Constituția țării noastre — carta libertăților socialiste ale întregului popor — oferă cadrul politic și instituțional pentru exercitarea și garantarea în fapt a egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor.

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a societății noastre — cuprinde în rîndurile sale pe cei mai buni fii ai poporului, atît români cît și de alte naționalități. Astfel, 89 la sută dintre membrii partidului sînt români, 8 la sută maghiari, 3 la sută germani și de alte naționalități. Din punct de vedere al compoziției naționale, partidul reflectă puternicile mutații petrecute în structura societății socialiste românești.

În forul suprem al puterii de stat — Marea Adunare Națională — și în consiliile populare — organe locale ale puterii de stat, 88,7 la sută din rîndurile deputaților sînt români, 8,2 la sută maghiari, 2,2 la sută germani și aproape 1 la sută alte naționalități. La Frontul Unității Socialiste au aderat și consiliile oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare. Aceste consilii — organisme cu caracter larg reprezentativ — participă nemijlocit la întreaga viață politică a țării.

Baza economică a egalității sociale a tuturor oamenilor muncii o constituie proprietatea socialistă, care asigură poziția egală a tuturor cetățenilor față de mijloacele de producție, realizarea pentru toți a dreptului la muncă și a retribuției după cantitatea și calitatea muncii depuse. În rezolvarea problemei naționale din punct de vedere economic și garantarea exercitării în fapt a drepturilor și libertăților social-politice ale tuturor cetățenilor, o importanță hotărîtoare prezintă dezvoltarea armonioasă a tuturor forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, înflorirea economică a tuturor județelor și localităților. Pînă în 1980 — așa cum se arată în documentele Congresului al XI-lea — toate județele trebuie să realizeze o producție industrială de cel puțin 10 miliarde lei fiecare. Repartizarea echilibrată a forțelor de producție în toate județele țării a avut ca rezultat ridicarea la o viață nouă a multor zone ale țării, printre care și cele în care trăiesc oameni ai muncii aparținînd altor naționalități. „Acesta — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — este o ilustrare grăitoare

a justeței politice marxist-leniniste a partidului nostru de ridicare la o viață nouă a tuturor județelor și localităților țării, de creare a condițiilor materiale pentru o adevărată egalitate în drepturi între toți cetățenii României socialiste, fără deosebire de naționalitate”.

Societatea socialistă asigură manifestarea liberă și pleneră a forțelor poporului în sfera culturii spirituale, permițînd tuturor valorilor intelectuale, indiferent de naționalitate, să-și pună talentul și capacitatea în slujba ridicării culturale a maselor, în făuririi socialismului multilateral dezvoltat. Creațiile oamenilor de știință și literatură maghiari, germani, sirbi, păstrîndu-și amprenta specificului, contribuie, alături de cele ale intelectualilor români, la îmbogățirea tezaurului spiritual al națiunii noastre.

Întreaga politică internă și externă a partidului și statului corespunde intereselor fundamentale ale tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate. Socialismul, ca fază a orînduirii comuniste, a pus în drepturi politice, economice și spirituale egale pe toți cetățenii țării, fără a ține seama de naționalitatea lor. Ca urmare, promovarea valorilor umane se face după principiile eticii și echității socialiste. Conviețuind, datorită împrejurărilor istorice, luptînd și muncînd împreună pentru construirea noii orînduirii sociale, pentru înflorirea patriei lor comune, oamenii muncii români și cei aparținînd tuturor naționalităților conlocuitoare s-au înfrățit pe veci și alcătuiesc marea familie a României socialiste. Unitatea socialistă a întregului popor este izvorul țării regimului nostru socialist, este forța motrice a edificării socialismului multilateral dezvoltat și înaintării României spre comunism.

În concordanță cu marile realizări ale socialismului în patria noastră, unitatea socialistă a întregului popor îmbracă forma instituțională a F.U.S. — organism politic larg, revoluționar, democratic, care unește în rîndurile sale, sub conducerea P.C.R., toate organizațiile obștești, toate clasele și categoriile sociale, exprimînd elocvent unitatea armonioasă, în jurul P.C.R. a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, a întregului nostru popor.

În cadrul procesului continuu de înflorire a națiunii noastre socialiste, ținînd seama de faptul că în România există naționalități conlocuitoare, va avea loc o dezvoltare și afirmare multilaterală a naționalităților conlocuitoare, o omogenizare a întregii noastre societăți, o apropiere mai accentuată între oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, afirmarea poporului muncitor unic. Programul partidului arată că, în condițiile existenței îndelungate a națiunii socialiste, se vor păstra multă vreme caracteristicile distincte ale naționalităților conlocuitoare, care vor continua să aibă în sinul societății un loc și un rol bine definite. Dezvoltarea naționalităților conlocuitoare este parte integrantă a înfloririi națiunii socialiste, a construirii socialismului multilateral dezvoltat și comunismului în România, patria comună a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate.

Liviu COPTIL

Grădina botanică din Iași

De două decenii mă ocup intens cu această temă. Consider că partea botanică este absolut inseparabilă de partea arhitectural-peisagistică, care constă în crearea unui puternic complex arboricol, înviat cu flori și ierburi, conceput în fiecare unitate plan-tată volumetrico-spațial și coloristic.

În anul 1951 am contribuit la fondarea pentru prima dată în România, a unei specialități inedite: ingineri de parcuri și zone verzi. La secția respectivă am format specialiști cu acest profil nou și actual. În anul 1955, în tematica proiectelor de diplomă au intrat temele: parcul central și grădina botanică din Iași. Tema de diplomă: „Parcul central al Iașului” a fost elaborată de către actualul inginer Cărunto Valentin — șef la secția de parcuri și zone verzi a orașului nostru. Atunci, această problemă, fiind pusă pe larg, a avut în vedere un spațiu de plantat ce depășea cu mult 100 de hectare.

Văzând că rezolvarea practică a acestei teme era mereu aminată, am căutat, cu sprijinul forurilor superioare, soluții mai operative. În prezent, acest masiv arboricol absolut necesar ce joacă rolul de „plămîni ai orașului”, va fi de suprafață de cel mult 40 de hectare. Sperăm că și noi, ieșenii, vom acoperi această întîrziere, în comparație, de exemplu, cu Craiova, care în afară de extinderea Parcului Poporului pînă la cca. 100 de hectare, a mai înființat încă un mare masiv — Parcul Craiovița — de cca. 150 de hectare. La aceste realizări am participat cu cea mai mare plăcere.

Între anii 1955—1960, satisfăcînd dorința Universității, am elaborat în două variante proiectul Grădinii botanice, alături de clădirea centrală, pe o suprafață de cca. 2 hectare.

Am concretizat patru probleme paisagistice pentru Iași: 1) sistematizarea CENZURII FORESTIERE din jurul Iașului din masivele arboricole existente, refăcute și de viitor: Breazu, Calcaina, Cîrnic, Repedeu, Bucium, Cetățuia, Galata, Miroslava, Dumbrava-Roșie (și masivele puternice mai îndepărtate — Poieni, Birnova și Dobrovăț); 2) înființarea PARCULUI CENTRAL cel puțin de cca 100—120 de hectare; 3) crearea GRĂDINII BOTANICE cu includerea ei într-un parc-pădure și 4) formarea paisajelor plantate ale PARCULUI-PĂDURE ca o bază

de încadrare a Grădinii botanice.

Între anii 1960—1965 am găsit două posibilități pentru amplasarea Grădinii botanice: pădure-parc viitor Calcaina sau parc-pădure viitor Dumbrava-Roșie. Prima variantă a căzut din cauza nepotrivirii solului și a distanței mari față de Universitate. Ne-am oprit la varianta a doua, a Copoului, cu toate că de la început au fost contradicții (terenul parțial fugitiv, prezența terenurilor particulare și altele). Totodată, obstacolele au devenit rezolvabile, iar avantajele au constituit baza acceptării acestei variante, terenul fiind variat — parțial plan, parțial accidentat — pitoresc, cu minunate perspective și nu prea îndepărtat de Universitate.

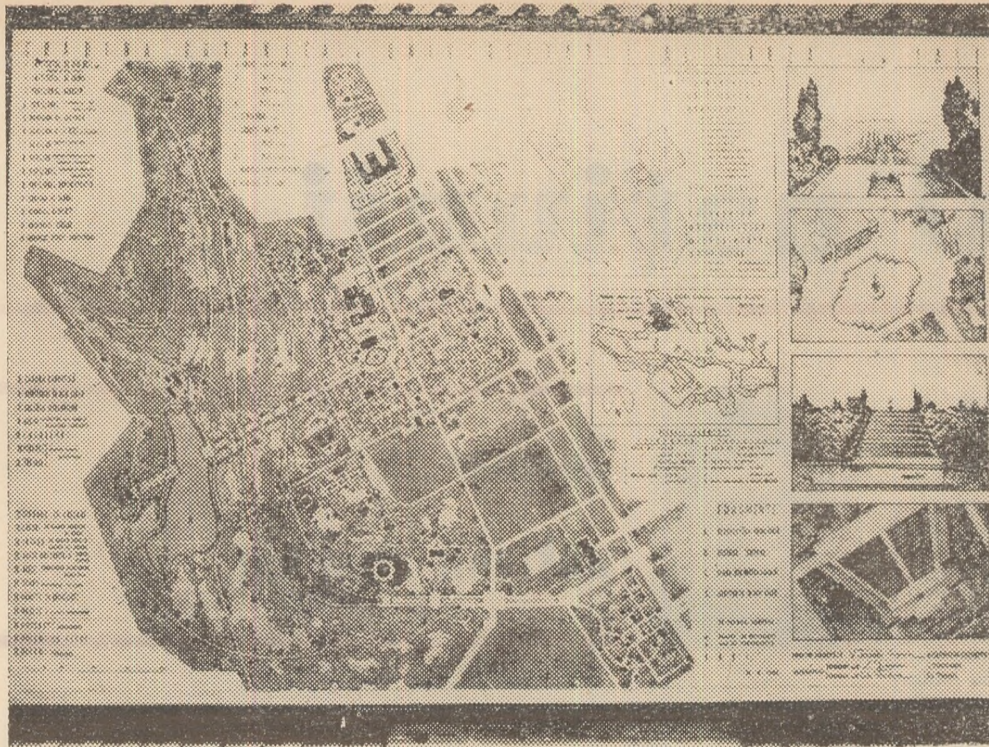
Mergînd pe calea principiului formării paisajelor plantate estetic-vitalizante care s-a stabilit încă în secolul al XVI-lea (Ligorio), XVII-lea (Le Nôtre, Vanvitelli) și XVIII—XIX-lea (Pückler), după metoda de general spre particular (care s-a dezvoltat pe deplin în epoca noastră, mai ales în țările socialiste) o măsură de primă urgență este: rezervarea oficială a terenurilor „non edificandi” pentru centura forestieră, în special pentru Parcul-pădure Dumbrava-Roșie cu Grădina botanică și pentru Parcul central.

După acest pas juridic, va deveni actuală prelucrarea pe mai departe a proiectelor arhitectural paisagiste în ansamblu pentru Dumbrava-Roșie cu Grădina botanică și pentru Parcul central și apoi a unor parcele de primă urgență. Au început greșit plantările anumitor parcele pe teritoriul viitoarei Grădinii botanice, atunci cînd de către autorul acestor rînduri a fost elaborată numai o schiță arhitectural-peisagistică, care stă la baza principiului plantării în ansamblu, mergînd de la generalități spre particularități.

Primul director, prof. dr. doc. E. Toșa, cu entuziasm profesional de botanist a format colecțiile plantelor exotice în serile modern construite.

Mă bucură faptul că directorul actual, conf. dr. ing. M. Leucov, a înțeles necesitatea rezolvării Grădinii botanice în totalitatea ei, obținînd într-un scurt timp realizări remarcabile.

În prezent sîntem puși în fața unei mari

probleme, aceea de a crea un „edificiu plantat” cu „încăperi plantate”, adică spații aflate între „pereți arboricolar-arbusticoli” în scopul repartizării colecțiilor de plante în aer liber. Masive, boschete și grupe arboricole vor avea variate spații despărțite prin forme vegetale: „saloane”, „auditorii”, „cabine”, „cabine”, „coridoare” (cu perspective, cu alei sau poteci de comunicație, cu scări, cu cascade), „galeriile” (cu statui ai botaniștilor și paisagiștilor, cu ceramică populară locală, cu diferite pergole sau treiaje, cu jeturi de apă, cu bănci exemplare etc. etc.). Acest „edificiu plantat”, cuprinzînd pînă la 200 de hectare, va fi compus într-o parte a Parcului-pădure Dumbrava-Roșie (eventual, cca. 120 de ha), avînd un rol de zonă protecoare, de anturaj pitoresc și de rezervă pentru secțiile de viitor ale Grădinii botanice, constituind cu aceasta o compoziție paisagistică unitară-variata, viguroasă dezvoltată, cu multe plantații sempervires-

cente, cel mai mult bine acclimatizate și artistic alcătuite. Grădina botanică din Iași, cea mai mare din țară, trebuie să fie valoroasă din mai multe puncte de vedere: didactic, expozitiv, industrial, sanogen și artistic.

Ca inițiator al creării acestei grădini botanice vaste, de la început am fost energic susținut de către botanistul prof. dr. C. Burduja și arh. C. Pîrvulescu. Sînt satisfacut moral simțînd că munca depusă într-un util scop social de aproximativ douăzeci de ani a ajuns la un rezultat pozitiv. Continui munca aceasta lucrînd la noul proiect reactualizat al acestei Grădini, proiect elaborat cu temeinicie științifică și artistică în spiritul curentului creator românesc în paisagistică. Din concepția lui trebuie să rezulte și pentru viitor o valoare remarcabilă a Iașului istoric, cultural și pitoresc.

prof. arh. V. Carmazin CACOVSCIU

Funcția de „mediere” a criticii de artă

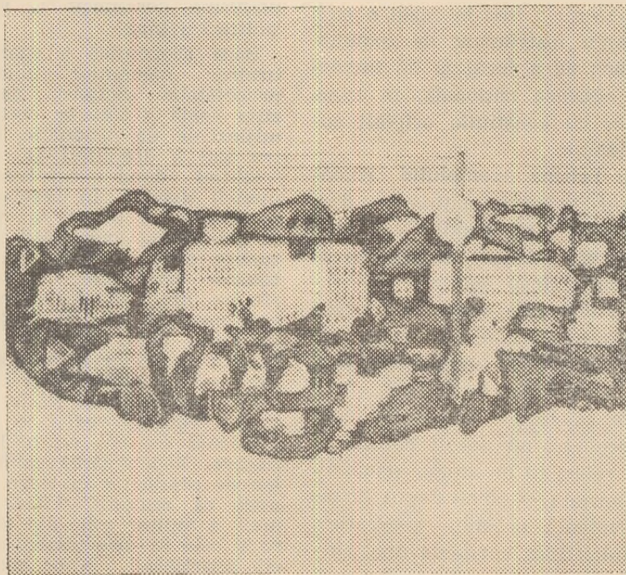
În ultimele decenii asistăm la o diversificare fără precedent a formelor de exprimare artistică. Apar la intervale de timp foarte scurte și coexistă, în peisajul artei contemporane curente, metode, limbaje de exprimare artistică, fiecare cu legile sale în plan teoretic, cu individualitatea sa specifică, deci și cu „cheia” sa aparte de citire. Libertatea de exprimare, caracteristică secolului XX, presupune de cele mai multe ori un grad sporit de conotație a limbajului artistic, o distanță cit mai mare între semnificant (cel ce transmite, imaginea artistică) și semnificat (ce este transmis, fondul de idei). Aceasta înseamnă o distanță între ceea ce opera de artă prezintă și ceea ce ea reprezintă, înseamnă o invitație la parcurgerea de către receptor a drumului invers, deci la o decodificare ce este posibilă numai cu angrenarea gîndirii și sensibilității. În cazul unui limbaj denotativ, în cazul îngustării acestui cîmp cultural ivit între semnificant și semnificat, am ajunge la o artă în stadiu de pură informație, în stadiu de semnal; am avea de a face cu o comunicare la nivelul reflexului și nu la cel al invitației la reflecție, am rămîne la nivelul percepției, îndeplîndu-ne de cel al concepției. Deci actual artistic ar fi echivalent cu o comunicare seacă, literală, a ideilor pe care artistul dorește să le transmită. Este limpede că invitația la gîndire pentru însăși descifrarea actualului artistic reprezintă un plus de eficiență a artei contemporane în ce privește rolul său de a dezvolta gîndirea, simțirea — spiritualitatea, într-un cuvînt.

Prima acțiune de „angrenare” a receptorului se realizează, fără îndoială, prin CE transmite actual artistic, prin fondul de idei; a doua prin CUM transmite, prin operația de înțelegere, de decodificare. În această operație de descifrare critica trebuie să fie o călăuză pentru public deoarece căile de la semnificant către semnificat sînt uneori destul de anevoioase, întinse, deseori specifice fiecărui artist și ușor ezoterice. Distanțarea dintre semnificant și semnificat asigură într-o mare măsură transformarea rolului artei dintr-unul de delectare în unul de determinant al gîndirii. Dacă dificultatea parcurgerii drumului de la semnificant la semnificat ar fi egală cu zero, cu alte cuvinte descifrarea n-ar reprezenta un travaliu mental pentru media puterii de înțelegere a spectatorilor, am ajunge la excluderea celei de-a doua funcții a actualului artistic în sensul că situația ar fi similiară, din punctul de vedere al spectatorilor, cu aceea în care ce se prezintă coincide cu ce ar fi trebuit să se reprezinte, în care s-ar rămîne la nivelul reflexului și nu la cel al reflecției, la nivelul percepției și nu la cel al concepției. De bună seamă activitatea stimulatorie a fondului transmis — de data aceasta direct — s-ar păstra, dar am pierde acest plus de determinare a gîndirii pe care îl reprezintă efortul decodificării. Desigur, nici extrema cealaltă nu e valabilă: dacă parcurgerea drumului de la semnificant la semnificat ar prezenta o dificultate mult sporită, cvasi-inaccessibilă mediei puterii de înțelegere, descifrarea nu s-ar realiza, spectatorul nu ar mai ajunge la fondul de idei și ar cataloga opera de artă în cauză, din unghiul său subiectiv, ca fiind absurdă, fără sens. De aceea, ideal este ca un fapt artistic să invite la un efort de descifrare prezentînd o dificultate sporită cu „un grad” peste capacitatea medie astfel ca aceasta, ajutată de critică, reușind descifrarea, să înregistreze un progres. Însă acest „un grad peste înțelegerea medie”

pare a fi chiar o utopie!... Rămîne atunci valabil principiul că actual artistic trebuie să ridice publicul la nivelul său și nu acesta să coboare arta la puterea sa minimă de înțelegere ce astfel are toate șansele să stagneze. Ce s-ar întîmpla, ca să folosim o comparație simplă, dacă în clasa a II-a primară, apoi în a III-a, a IV-a ș.a.m.d. învățătorul ar „explica” elevilor tot abecedarul, adunarea și scăderea în virtutea ideii că vor înțelege negreșit materiile fiind deja pe măsura puterii lor de pricepere? Păstrînd termenii comparației, preferăm să avem profesori talentați, capabili să explice, decît să simplificăm și să reducem materiile! ...

În contextul actual al diversificării formelor de exprimare artistică, alături de valoare își poate face loc, neori, și impostura, deghizată în valoare și mizînd pe legitimul interes suscitât de noutate. Cu atît mai mult critica va trebui să vegheze cu intransigență, folosindu-se de o metodologie științifică, operativă, pentru a nu lăsa impostura și non-valoarea să pătrundă la public deghizată, cum am văzut, sub înșelătoare aparențe, fapt ce ar implica riscul ca producțiile sub-artistice sau cu un conținut negativ să acționeze retrograd asupra educației maselor, deci, asupra însuși nobilului țel major al artelor. Această altă sarcină fundamentală a criticii de artă — sporindu-și și ea importanța și responsabilitatea în contextul actual al artei — o vom numi funcția selectivă a criticii de artă. Fiind asigurați de exercitarea eficace a funcției selective, putem privi cu ochi buni diversificarea fără precedent a limbajelor de exprimare artistică întru autonomie și specificitate. Cum am văzut, putem privi această specificitate a limbajelor ca pe un dat în plus ce și-l asumă arta contemporană în ce privește rolul său de determinant al gîndirii. Putem avea siguranța că arta își va exercita acest dat al său, devenit specific mai cu seamă actualului ei stadiu, numai cu condiția că critica să-și asume la modul conștient și responsabil călăuzirea publicului pe un drum corect al descifrării semnificatului prin semnificant. Vom numi această funcție a criticii funcția de mediere public-artă. Este limpede că funcția de mediere își capătă în contextul artei moderne o importanță deosebită contribuind direct la însăși eficiența artei ca factor de educație intelectuală, morală și politică a maselor.

Vladimir BRANDUȘ

Ecaterina POPP PETROVICI:

„Oraș”

Timerețea cîntecului patriotic

Muzica noastră corală, prin exponenții ei cei mai de seamă, reflectă adînci și semnificative sentimente ce înflăcărează inimile pentru că se bazează pe exprimarea directă a unei tematici legată de viață, utilizînd cel mai adesea resursele expresive ale substanței folclorice și un limbaj însușit în profunzime. Început la Pitești sub emblema lui D. G. Kiriac, ciclul de festivaluri corale naționale a continuat la Suceava, în zilele de 30—31 august, sub auspiciile Institutului de cercetări etnologice și dialectologice din București și a Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de mase din Suceava, purtînd efigia marelui precursor Ciprian Porumbescu.

Trecute la loc de cinste în programul fiecărei formații participante, lucrările compozitorului de la Stupca, au răsunat cu putere, din sutele de piepturi, emoționîndu-i pe ascultătorii de acum ca și pe cei de atunci lucrări ca Pe-al nostru steag, Tricolorul, Serenada, Noapte de primăvară, În țara fagilor, Cîntecul Margaretei, Frunză verde mîrgărit, Cît îi țara românească, coruri din opereta Crai Nou ș.a. toate, redade asemenea cerințelor creației acestui mare patriot-compozitor, într-o interpretare pătrunsă de farmec și nuanțe pline de prospețime, în același timp străbătute de accente de dramatism, dovedindu-ne, o dată mai mult, că muzica corală a lui Ciprian Porumbescu, după atîția ani se bucură de o largă prețuire. Sînt lucrări în care intuiți punerea în valoare a modalismului cîntecului nostru popular, redarea cu o mare plasticitate a sufletului omului simplu, încrezător în frumusețea vieții. Să adăugăm la toate acestea remarcabile interpretare pe care au imprimat-o unora dintre aceste lucrări Corul mixt al Căminului cultural din Putna (dirijat de Dragoș Lucan), cel al Căminului cultural din Marga — Caraș Severin (condus de Dumitru Jampon) ambele formații fiind socotite revelații întregului festival, sau corurile din Satulung — Maramureș (Aurel Matei), Municipiul Buzău (Paul Niculescu), C.F.R. Brașov (Andrei Volintiru). De altfel, toate aceste cinci formații au dobîndit, în final, mult rîvnitul trofeu al festivalului sucevean. Alături de acest mare înaintaș al muzicii noastre corale, în cadrul actualii ediții de la Suceava au mai putut fi ascultate, într-o interpretare îngrijită, lucrări de Flechtenmacher, Brătianu, Kiriac, Vidu, Popovici, Danga, Oancea, Chirescu, Danielescu, Lungu, Bazavan, Paladi, Bratu, Neagu, Macovei, Paceag ș.a. De asemenea, nu au lipsit din programe nici compozitori mai tineri sau din generația mijlocie, care s-au afirmat cu valoroase partituri corale și nici pagini corale complexe, aparținînd unor compozitori ce activează cu deosebire în domeniul simfonic. Ne apare cu atît mai apreciabilă meritul unor formații ca Satulung — Maramureș, care a imprimat Baladei lui Pîntea (prelucrare de C. Arvinte) o tentă locală, care a emoționat profund, Ruginoasa — Iași, (dirijor Radu Stancu) care a interpretat cu multă simțire Noi ne-am născut să te urmăm, Partid de S. Păutza sau corul Municipiului Buzău, care a redat cu dezinvoltură elementele complexe ale scriiturii lui T. Olah, din dificila partitură Țara lui Făt Frumos. Se cuvine a mai enumera o serie de formații: Dorohoi — Botoșani (Vasile Nistor), Săgeata — Buzău (Stelian Mirea), Tămăia — Maramureș (Ion Andreicuț) Cimpulung — Muscel (Moise Miculescu), Tirnăveni — Mureș (Marcel Bălțatu), „Filarmonica” — Galați (Nicolae Meiroșu), Titu — Dimbovița (Geo Pîrgaru), Brebu — Prahova (Peraida Iupirescu), și Rîmnicu — Sărut — Buzău (Nicolae Arion), toate distînce cu plachete purtînd efigia compozitorului Ciprian Porumbescu, formații care, alături de cele evidențiate mai sus, au manifestat o pronunțată grijă pentru calitatea interpretării.

Un loc aparte în cadrul vieții culturale și artistice a țării, îl ocupă, în momentul de față, multitudinea formelor prin care se realizează fenomenul pătrunderii masive a culturii în conștiința maselor, innobilarea morală și spirituală a acestora prin intermediul actualului de cultură, prin mesajul umanist al creației cîntecului patriotic de înaltă ținută artistică. Este ceea ce festivalul coral de la Suceava a reușit să transmită în primul rînd: să propage în rîndul interpreților și ascultătorilor timerețea plină de elan a cîntecului patriotic.

Constantin RASVAN

Cind rostea Eminescu...

Cind rostea Eminescu numele țării,
Tresărea zăpada pe Virful cu Dor;
Stele foșneau pe întinderea mării —
Frunta veghea dulcea liniște-a lor.

Cind rostea Eminescu numele țării,
Se făcea lumină de ziuă pe ape,
Năvălcău seve aprinse în floare,
Zarea așeza bucurie pe pleoape.

Cind rostea Eminescu numele țării,
Tresărea iarba între boabe de rouă
Cum tresare spicul în strinsorile verii
Și sămînța în brazdă cind plouă.

Dincolo de tine...

Dincolo de tine nu mai e nimic,
pe altarul nopții tale eu mă năru; i
între respirații zid înalt ridic
și-n bătaia lunii cu dureri îl vărui.

O, argintul lunii sporadic se așează
ca inelul ceții înghețat pe ramuri.
Pe fundalul serii tremură o rază
palidă ca umbra subțiată-n geamuri.

Parcă merg pe-o plajă dincolo de care
o meduză albă lent se descompune —
și culoarea zării se prelinge-n mare
ca un nor de frunze răstignit de strune.

Dincolo de tine pești se zbat pe maluri,
eu în apa lumii nu mai știu să-not...
Visla-ncremenește putrezită-n valuri,
barca se scufundă cu azur cu tot!

Parcă intru, tinăr, iarna în spitale —
pe o pernă albă-mi culc umbroasa frunte
și visez că roua-ngheață sub petale,
că lumina-ți stinsă s-a oprit pe-o punte.

Dincolo de tine cimpul e pustiu,
sub cupola frunzei răsăritul moare.
Fila-nmiresmată parcă-i un sicriu
peste care trece slova călătoare.

Ion LOTREANU

Moralitatea în critică

(urmare din pag. 1)

...retrag în principiu dreptul de a (se) pronunța asupra operelor lor". Cînd un poet sau un romanțier deține „monopolul” unei reviste sau dictează în chestiunea publicării sau respingerii unei cronici, favorabile, critica încețoasă de a mai fi critică și criticului nu-i rămîne altceva de făcut decît să-și retragă, mîhnit, colaborarea, să tacă. Se mai poate oare vorbi în acest caz de independență morală, de autoritate și de funcționalitate nestînjinită a criticii? Nicidcum. Se știe destul de bine cît și cum au avut de suferit E. Lovinescu și G. Călinescu de pe urma dezaprobării totale a unor asemenea practici extraliterare, cu toate că literatura nu se scrie spre a nu fi judecată. Excesele negativismului critic steril mai fac încă ravagii nedorite. E vorba aici de dreptul elementar de a fi liber să te pronunți, căci „Un critic trebuie să se poată exprima liber despre orice operă. Fascinația numelui sau a personalității unui autor n-au ce căuta în judecata de valoare. O critică exaltată e mai rea decît una neînțelegătoare. În fața criticii, toți scriitorii sînt egali, au adică, aceleași drepturi la o judecată cu sînge rece” (Nicolae Manolescu).

Un alt punct care ar putea fi adăugat celor amintite de Al. Piru ar fi: **indiferența critică**, o boală, se pare, incurabilă a criticii de azi. Este o formă a tăcerii regizate, a negării „dezinteresate”, cu efecte nefaste pentru evoluția și ierarhizarea valorilor literare. Indiferența produce mai totdeauna și o vinovată dezorientare în viața literară: cărțile mediocre, ieșite de obicei în serie, fără identitate precisă, sînt ridicate în slăvi, declarate „geniale”, pe cînd cele valoroase rămîn în umbră, nevalorificate îndeajuns. Conștiința critică funcționează nu odată în relație cu o selecție arbitrară, cu o triere inacceptabilă. Valorificarea critică este la discreția bunului plac. Opera este „uitată” dinadins, iar cercul recunoașterii ei, în comparație cu altele sau cu însăși graficul istoriei literare, se restrînge extrem de mult dacă nu chiar dispăre. Indiferența este cea mai primejdioasă boală a criticii, căci ea dereglează numaidecît busola care orientează, perpetuează longevitatea unei literaturi. Tăcerea critică față de anumite opere exprimă și o formă de anonimare a literaturii. Romanul de excepție sau nu numai de excepție care nu este analizat la apariție riscă să treacă drept o carte obișnuită, una care nu schimbă cu nimic fața literaturii. Indiferența prelungită favorizează anonimatul: opera în loc să fie lansată, consacrată în public devine o prezență doar în conștiința criticii orale. Nu-i mai puțin adevărat că această indiferență față de scriitori explică și un alt fapt: entuziasmul scăzut pentru cercetarea întregii creații a unui autor. Cronica nu înlocuiește studiul sau monografia, esul, ci este mai curînd o anunțare a lor. Criticul e obligat nu numai să se informeze exhaustiv cu privire la o temă, dar trebuie să și recitească totul din perspectiva evoluției valorilor estetice. Să nu se înțeleagă însă că indiferența în critică ar fi totuna cu omisiunea, cu ocolirea sistematică a cărților proaste. Nu. Indiferența este distanța care desparte, separă, trece cu vederea, din motive de nebamuit și uneori în deplină conștiință de cauză, anumite opere ca să prefere altele, nu odată ultrame-

diocre, tot din rațiunile unei selecții făcute pe criterii extraliterare. Criticul se „intimidează” în fața operei, ori o „scladă” într-un limbaj rezumativ, dar nu ni se spune ce e cu ea și în ce raport se află cu alte texte, cu istoria literară. Clasarea nu se realizează, ambiguitatea formulărilor ține locul concluziilor.

Se scrie critică literară mai mult ca oricînd și se vorbește, atît la noi, cît și în alte literaturi, chiar de un secol al criticii. Veleitarismul e și el în floare. Indiferența, micile comploturi ale tăcerii nu rezolvă totul. **Perspectiva istorică** este, cu rare excepții, abandonată. Raportarea permanentă la ceea ce există în literatura română și universală este exclusă. Critica trăiește mai mult din fragmentarism și mai puțin în relație cu valorile clasice. De unde și clasamentele prăpăstioase, o impresie statornică că tot ceea ce apare e ieșit din comun, e extraordinar. Critica trebuie să intervină și să se stabilească adevărul. Televiziunea română are și ea aici un cuvînt greu de spus, are o funcție socială de o mare utilitate. Emisiunile literare, serios gîndite, pot influența și orienta publicul mai prompt și mai cu folos decît presa săptămînală sau bilunară. Lipsește însă televiziunii oronicoarul specializat, criticul cu o mare autoritate. Părerile unora sau altora, intermitente, nu reușesc să informeze, să pună ordine în avalanșa de apariții, să formuleze o scară de valori acceptabilă. Micul ecran se adresează unui public extrem de numeros și, de aceea, imaginile sale ar înlesni o mai rapidă retransmitere a criticii vorbite. Literatura modernă românească ar fi mai bine cunoscută, înțeleasă și s-ar forma un public receptiv la metamorfozele ei. Televiziunea este chemată să formeze publicul cărui să-i fie accesibile valorile literaturii actuale.

O altă formă a indiferenței critice este **bagatelizarea operei**: dintr-un roman sau dintr-o piesă de teatru, dintr-un sublim poem, un critic de rea-credință, în permanență iritat, nemulțumit, impulsivat de micul pamfletului injurios, poate să facă orice vrea. Opera este neglijată și criticul atacă cu înverșunare pe scriitor, defectele lui imaginare. **Bietul Ioanide sau Principele**, prin bagatelizare, prin refuzul unor receptări adecvate, devin romane „penibile”, simple „exerciții” ratate. Indiferența s-a metamorfozat în cel mai steril negativism posibil. Realitatea operei, părerile altor critici despre ea sînt voit omise și cele mai veninoase cuvinte curg, invadează textul critic, dîndu-i aspectul unui cîmp de luptă cu forțe inegale. El este și un act foarte ușor de realizat: a nega, a denigra, a falsifica e mai la îndemîna oricui decît a construi ceva durabil. Critica distructivă asigură și un fulgerător succes. Negația netezește drumul spre celebritate...! Dintr-un publicist, pînă mai ieri cvasi-cunoscut, prin excesele violenței negației, el devine, peste noapte, un nume de mare circulație. Negativismul său e luat drept semn de superioritate critică, de mare vocație. Bagatelizarea, tratarea ironică, de sus, disprețuitoare este și ea o formă a invidiei, a ingustimii spirituale. Negăm totul ca să ne vedem mai bine pe noi cît sîntem de... inteligenți, de profunzi!

Flori pentru Augusta

(55)

Pleca-voi Augusta spre zodia Crinului,
spre zodia florii voi merge
cîci zboară peste ramura arsă
sîngele nostru subțiat de atingere.

„Către unde vei merge pînă-n apus
către cine vei merge?
Inima mea ca o săgcată te caută”...

— Peste aceste țînuturi voi merge
crinul heraldic îmi apără calea,
îți voi scrie cuvinte de dragoste cu pleoapele,
cu unghiile tu îmi vei trece
prin părul moale și cald de verdeață
această zodie și spaima...

Către unde voi merge-nspre ziuă,
către cine voi merge?

Singele meu peste ziduri e verde
și mușchii sint verzi și orbitele verzi,
zodia, clară, a Crinului înspre floare
cum mă devoră cind apa,
apa izvorului iubitoare și blindă,
îmi mîngîie somnul...
Mai așteaptă-mă sub zodia Crinului
vin către tine dar ploaia
caldă mă-nvăluie,
tu singură ești și atît de departe...
Crinul heraldic sub zodia lui mă atrage,
îmbracă umbra mea și floarea
Haina de purpură ușoară ca zlua
ca o iluminare mă devoră.

(64)

Augusta,
vor înflori peste lume caișii
dimineții de zăpadă vor fumege
frumos unduind către Valea Mirosei și
tu vei culege, da, vei culege spre ziuă
flori de gheață cu degetele sîngerînde,

Pentru cei plecat peste riu
flori proaspete de gheață, vei culege
diminețile toate vor lăcrima
ca o tristă aducere-aminte.

Proaspătă sămînța așteaptă răsădul căci
mina ta ca o mîngîiere
peste țărina zăcîndă de ape va trece.

Augusta vor înflori peste lume caișii
și ramura lor grea de lumină
te va aștepta înspre ziuă.

(92)

Augusta,
lipsa ta ca o apă
învolutat se înalță pe umerii mei,
norduri tot mai dense îmi caută-n pleoape
ziua cind umbra ta
peste cetina umedă, șiroind a-ntomnare,
ca o pasăre va filii înspre mine,

Simt țărîmul mereu mai departe,
corabia își îngroapă în sine matrozii
sub frunza catargului surpat în tăcere,

Sosi-va iar clipa
cînd buzele noastre
cuvinte de dragoste vor șopti ca o desfrunzire tîrzie,
ziua cind umbrele, peste cetina umedă
se vor înălța
sub cerul înflorînd de atîta lumină..

Emilian MARCU

Poșta literară

Elena Hogaș — Monolog în alb fundamental, Din adîncuri, De aceea dezvoltă sbea de puritate, efortul de a evita disimularea, miza fiind franchetea sentimentului și a exprimării „Voi naviga sinuos / înapoi, înainte / arborînd la cîrtarg / poemul acesta fierbînt”. Este un motto de bun augur.

Delia Plăieș — Din ultimul plic se detașează Adolescență și Nevoie de cer. Faptul că nu ați văzut încă „lumina tiparului” nu trebuie să vă dezarmeze. Dimpotrivă.

Lucian Zota „In toamnă gîndurile-s obosite / cernite de durerea fără margini / a frunzelor ce cad / plutind spre pămînt”. Încă o dovadă că nu-i nimic nou sub soare.

Cezar I. Dulceanu — Un vers fundamental: „In hăul meu e rece și-ntuneric”. Restul e tăcere.

Ionel Oprescu — Din ultimul plic: „Mult mă strigă / printre plopii luminii / mesagerii plecați pe drum de miază-zi / și n-ascult / în stelele fîntinii / care cîntă iarba fiecărei zi”.

Mălin Cămîrzan — In versul liber predispozițiile sentimentale-desuete sînt mai bine mascate decît în cel clasic, unde rareori sîfșierea lăuntrică răzbate în cuvînt.

II. Ionică, Gall-Gabor, V. Comoniță, Vasile Rugină — Nimic nau și deosebit.

Traian Paloman — Textele în proză probează posibilități mai mari decît versurile. Senzația de veritate întretine ritmul și... suspansul textului. Să vedem ce mai urmează.

Virgil Panait — Revenire de bun augur: „Oare de ce oamenii nu pot crede că și rîurile / de lapte au o conștiință a lor așa cum și / fluturii au un fel de moarte a lor”.

Eusebie Cănescu — Versurile fiind un hobby, îmi închipui că a scrie în continuare sau a renunța sînt chestiuni de dispoziție sufletească ce nu poate fi influențată de un răspuns, fie el chiar neoptimist. Nivelul actual este pur amatoristic și nu întrevăd o devenire în viitorul apropiat.

Samuel Ciubara — Remarcabilă concizia poemelor, adecvarea la o idee, limbajul „aluziv”. O anume crispă prozodică, o oarecare devitalizare lirică atenuează calitățile remarcate mai sus și amină, dîcocardată, debutul. Reveniți.

Ion Popescu Dan — Competiția e prea didactică (cu atît mai mult cu cît este vorba de „sectorul învățămint”). Reveniți cu altceva.

Emil Măgură — „Aș dori să aveți același sentiment de pură exuberanță în momentul citirii acestor trei poeme, care nu vor putea fi egalele curînd”, ziceți dv. Cum exuberanța noastră este perpetuă, iar spiritul descoperirii de noi talente mereu în alertă, am procedat la lectură. In Iulie 1977: se poate spune că sinteți cam retoric: Dormi, fantasmă / Pentru ce?”. Tezur moldav arc aceste versuri grațioase: Ți-am dat sărutul / nu-l călca în picioare / făcînd din solidarul zulf al fericirii / zvon nerușinat”. Iar Uzurparea acest distih criptic: „Dumbrava inseni-na chipul oboselii / frăgeziț după abuz”. Intr-adevăr aceste trei poeme nu vor putea fi egalele decît tot de dv.

Florin Mesteacăn — Discrepanța observată de dv. este reală și vom încerca, pe cît posibil, să o diminuăm. Versurile sînt de bună țînută și (iarăși) vom încerca să le găsim un spațiu.

Mariana Ciurea — Flash-urile dv. sînt de bună intenție, dar nu ies din limitele compunerilor convenționale, stereotipiilor gazetărești.

B. Radu — Ar fi mai bine să vă mulțumiți doar cu pasiunea pentru literatură și să nu vă mai „răscoliti” mîntea în căutarea unor valori artistice, adică în căutarea versurilor.

N. T.

„Un bătrîn frumos în puterea cuvîntului: înalt, drept, bine făcut și chipeș la trup”. Portretul e al lui Ioniță Hrisanti, eroul titular al unei remarcabile nuvele hogașiene, apărută în „Viața românească” din ianuarie 1910 și, peste șase ani, într-un volumaș scos la București, în Biblioteca editurii „Căminul”. „Nuvela”, pe care Const. Ciopraga o așeza, mai cu temei, în ediția sa din 1956, alături de alte bucăți înrudite, sub genericul **Amintiri despre oameni și locuri** evocă întâmplări și personaje reale din mărunta urbe mărginașă a Tecuciului, din preajma Unirii. O fotografie, păstrată în colecția bibliotecii municipale, ni-l înfățișează pe fostul vecin și prieten al protopopului Dimitriu și al cucoanei Mărioara — părinții lui Calistrat Hogaș — întocmai ca în descrierea autorului: fața „proaspăt rasă și albă cum îi coala de hirtie”, mustața „albă dar puternică și cu îngrijire răsucită”, privirea limpede „veșnic deschisă”, îmbrăcămîntea „dichisită”; în fine, un aer de cuceritor, în ciuda vârstei înaintate, părăind a întări presupunerile consoartei dumisale, Catinca, atît de vitregită în privința calităților fizice și intelectuale. O nepoată a acestuia, Natalia Costăchescu, ne-a lăsat un portret asemănător, într-o evocare făcută cu mai multe decenii în urmă: „Era un bărbat blond, frumos, înalt, cu prestanță și de-o ținută întotdeauna îngrijită” („Cine a fost Ioniță Crissante”, în „Timpul”, 15 mart. 1944, p. 2).

În completarea portretului mai reținem epicurianismul cumpănit, optimismul, umorul, bunul simț, vioiciunea gândirii, deschiderea către nou. Dincolo de latura anecdotică, amuzantă, reținem, din povestirea lui Hogaș, că-și trimite un nepot, pe Dragoș, să facă studii de medicină veterinară tocmai în „țara neamțului”. Dese călătorii întreprinde el însuși — ne asigură aceeași nepoată, Natalia — aproape în fiecare an, în nordul Italiei, Austria, Germania, Anglia, de vreo trei ori în Franța, limba franceză învățînd-o, la cincizeci de ani, cu prietenul său, colonelul Galitz, pentru a-l citi în original pe Victor Hugo. Hotărît, viața celui pe care exegeza critică l-a calificat drept un „gospodar rural semiurbanizat” (VI. Stre-

Un erou hogașian Ioniță Hrisanti

inu) ori un „bonom cu pasiunea păsărilor de curte și a florilor (Const. Ciopraga) a fost, se parte, destul de puțin banală, în orice caz, cel puțin în prima ei jumătate, departe de nota duios-patriarhală pe care i-o conferă Hogaș. Documentele vremii îl înregistrează pe fostul director al Tribunalului din Tecuci printre unioniștii fervenți, mai ales în epoca agitată a alegerilor pentru Divanurile ad-hoc, alături de protopopul Dimitriu și institutorul Nicolescu, și suferind, ca

și aceștia, prigoana lui Nicolae Vogoride, care-i îndepărtează din funcție. Legenda face din Ioniță Hrisanti un adevărat erou al romanelor de capă și spadă, atribuindu-i rolul de pion principal în sustragerea faimoaselor scrisori compromițătoare ale caimacamului (ceea ce ar explica episodul de mai sus), care, publicate în „L'Etoile du Danube”, au dus, cum se știe, la anularea primelor alegeri din 1857, vădit influențate de separatiști. Nu mai stăruim asupra problemei, controversate, a căilor prin care scrisorile ajung în minile unioniștilor, ea fiind prezentată destul de amănunțit în bibliografia Mihail Kogălniceanu, din 1971, a istoricului ieșean Al. Zub, acesta opinînd pentru varianta Cocuța Conachi (soția lui Vogoride) drept „cea mai plauzibilă” (op. cit., p. 461). Dar o fiică a acestuia, Lucia Grecianu, vizitată la Iași, în ianuarie 1935 de o rudă a sa, C. Gane, autorul **Trecutelor vieți de doamne și domnițe**, nega în mod categoric orice amestec al mamei sale în furtul scrisorilor: „Ce n'est pas ma mère qui a volé les lettres”, punîndu-l pe seama unei curtezane a epocii, Rose Pompon (v. C. Gane: **Cocuța Vogoride** în „Realitatea ilustrată”, 4 sept. 1935, p. 21—22; idem, **Cocuța Vogoride și Unirea în Portrete de femei**, Buc., Cugetarea, 1939, p. 229—252). În articolul citat, Natalia Costăchescu ne oferă și ea varianta Ioniță Hrisanti: el ar fi cel care a sustras scrisorile păstrate cu grijă într-un sertar secret în palatul lui Vogoride de la Țigănești, lângă Tecuci, prin intermediul soției sale, urgisita cucoană Catinca, fiică nelegitimă a poetului logofăt Costache Conachi (?) și, deci, soră vitregă a Cocuței.

În lipsa unei mărturii autorizate, nimic nu e sigur și totul e posibil. Cert este că în urma alegerilor, repecte, din august 1857, pentru Divanul ad-hoc al Moldovei, Ioniță Hrisanti devine deputat de Tecuci, din partea micilor proprietari. Alături de alți patru trimiși tecuceni, Vasile Șturza, Alecu Teriachiu, Const. Iacovachi, Vasile Balais, el va fi printre cei care, în adunarea din 7—19 octombrie 1857, vor vota, într-o atmosferă de mare entuziasm, Unirea Principatelor Române.

Doru SCARLATESCULESCU

Intimități ale materiei

Mereu iscoditoare, gîndirea umană și-a pus întrebări, încă din milenii trecute, asupra structurii intime a materiei, întuind de timpuriu imensa importanță a cunoașterii naturii materiale. Astfel, acum aproape 2.500 de ani, filozoful grec Leucip iniția prima explicație atomistă plecînd de la ideea formării corpurilor prin asocierea unor mulțimi de părți minuscule care nu se mai pot divide („a-tomos”). Această formulare a fost dezvoltată apoi de către Democrit, Epicur și alții, curentul materialist elenistic reprezentînd o culme a filozofiei antice. Deși românii au preluat prin Lucrețiu ideile respective, totuși lipsa unei științe încheiate și a unor mijloace de cercetare, au făcut ca misticismul și conservatorismul veacurilor următoare să innăbușe preocupări raționale mai avansate.

Empirismul alchimistilor din evul mediu a pregătit însă reluarea problemei structurii materiei, reluare care este declanșată abia la începutul sec. XIX de către chimistul englez Dalton. A urmat apoi un secol ciudat, care a provocat în mod îndrăzneț „marea ruptură a istoriei” ce s-a produs în sec. XX, cînd, printr-un întreg șir de revoluții sociale, științifice și tehnologice, omenirea descătușată a trecut în plin iureș din epoca fierului în epoca atomică.

Astăzi, știința atomistă constituie de fapt o parte intrinsecă a filozofiei materialiste contemporane și respectiv a cunoștințelor fundamentale. Și dacă atomul și-a pierdut de mult definiția antică (parte de materie ce nu se mai divide), acest aspect a fost înlocuit foarte rapid, prin migăloase descoperiri, cu o întregă familie de particule elementare ce stau la baza structurii materiei. Și astfel, numai după cîteva decenii de atomistică, știm cu toții că această lume materială care ne înconjoară este rezultatul multitudinii de asocieri a peste două sute de particule distincte, a căror existență microcosmică a generat un macrocosmos infinit.

Descoperind această mare suită de particule elementare, gîndirea creatoare umană a trecut în paralel și la studierea aplicativă a proprietăților acestora, cu ample efecte în progresul general. Și dacă astăzi, după numai trei decenii de știință atomică aplicată, se vorbește pe larg despre complexe realizări ale acestui domeniu, omenirea întregă așteaptă consacrarea noii ere prin ceva cu mult mai important; civilizația umană speră și

conțează pe faptul că preluarea controlată a marilor energii concentrate în intimitatea materiei, va compensa în mod eficient epuizarea normală a combustibililor naturali — petrolul și cărbunele. Într-adevăr, specialiștii de astăzi speră ca încă în acest secol să se ajungă la utilizarea fuziunii termonucleare pentru acoperirea foamei de energie, nimeni neputînd afirma însă că aceasta va fi ultima formă de preluare a imenselor energii stocate în microcosmosul material.

Pe această linie, este de altfel edificatoare declarația făcută la începutul acestui an de către profesorul japonez Kiyoshi Niu (de la Universitatea Nagoya), în urma descoperirii unei noi particule elementare. Fizicianul respectiv aprecia pur și simplu că utilizarea posibilităților energetice prezentate de noua particulă „ar putea plasa energia atomică în cărțile de istorie”, întrucît s-ar putea crea surse de o mie de ori mai puternice decît cele care se bazează pe energia atomică.

Totuși, chiar dacă migăloasa căutare de noi particule elementare nu poate fi considerată ca o acțiune încheiată (recent s-a comunicat descoperirea particulei „U” — presa din 2 august 1975), iscoditoarea gîndire umană ar dori să afle o taină și mai profundă a structurii intime a materiei: oare actualele particule elementare — considerate ca ultime părți indivizibile ale materiei — ... nu cumva sînt și ele compuse din alte particule și mai mici...? Oare printr-o astfel de cercetare aplicată, nu s-ar putea obține energii și mai mari, spre binele societății umane?

Ideea a fost studiată pe două căi mai întii prin modul cel mai accesibil astăzi — acela al gîndirii matematice — și ulterior, prin intense cercetări de laborator.

Dr. Murray Gell-Mann (de la Institutul Tehnologic din Pasadena — California) este cunoscut prin contribuțiile sale la dezvoltarea fizicii atomice, ca un „Mendeleev al lumii subnucleare”; aprecierea activității sale a fost înecunată prin acordarea în anul 1969 a premiului Nobel pentru fizică. Or, printre marile idei ce le-a lansat în știința modernă, poate cea mai îndrăzneală este aceea a structurii complexe a inșeși particulelor elementare. Analiza matematică prin care a demonstrat teoretic acest aspect posibil al structurii intime a materiei, s-a bazat pe noțiunea unei subparticule elementare — pe care a denumit-o „quark”; aceasta ar trebui de fapt să fie materializată sub trei forme (park, nark, lark) în raport cu sarcina electrică specifică. Este de remarcat însă, de la început, un aspect ciudat al demonstrației, în cadrul căreia sarcinile electrice respective ar fi valori fracționare în raport cu sarcina elementară a electronului

(park = 2/3 e, nark și lark cite — 1/3e). Quarkurile sînt considerate și astăzi ca particule ipotetice, și totuși, la scurt timp după emiterea demonstrației matematice, experimentatorii au putut descoperi în baza modelelor lui M. Gell-Mann o particulă necunoscută, dar prevăzută de acesta (hiperonul omega minus)!

Cercetările pentru punerea în evidență a existenței reale a quarkurilor s-au dovedit extrem de anevoioase, căci izolarea și studierea particulelor elementare este posibilă numai prin folosirea unor energii din ce în ce mai mari în cadrul giganticelelor instalații care sînt accelerațiile moderne. Și aceasta, în condițiile aceluia principiu natural care impune utilizarea unor niveluri de energie cu atît mai ridicate, cu cît particula studiată este mai mică.

O încercare de a se evita în prină instanță antrenarea costisitoarelor accelerații în căutarea quarkurilor ipotetice, s-a bazat pe studierea compoziției razelor cosmice; se știe astfel că în cadrul acestor radiații, solesc la nivelul pămîntului o multitudine de particule plecate din adîncurile universului, după ce au fost accelerate la nivele energetice uriașe. Fizicienii australieni Ch. McCusker și I. Cairns comunicau astfel, în anul 1969, că studiile întreprinse la Sidney pe această cale, ar fi permis identificarea mult căutatele quarkuri. Dar pe parcurs, nu au survenit recunoașteri similare și din partea altor specialiști...

La începutul anului 1974 însă, C.E.R.N. din Geneva, comunica evidențierea structurii granulare a protonilor. Pentru aceste „granule” s-a folosit însă în primă instanță denumirea de „partoni”, (propusă anterior de fizicianul american R. P. Feynman), pînă la stabilirea faptului dacă „granulele” respective sînt unele și aceleași elemente ca și quarkurile. Și în acest mod, specialiștii de la CERN au relansat gîndirea și cercetarea contemporană la o nouă treaptă de profunzime în pătrunderea tainelor naturii, căci punerea în evidență a partonilor sau a quarkurilor în structura intimă a materiei va permite civilizației umane noi salturi rapide în amplul progres modern. Și aceasta, tocmai în domeniul mult visat al obținerii energiei în mod nelimitat!

Dar gîndirea umană e mereu iscoditoare. Atît M. Gell-Mann cît și fizicianul G. Zweig de la CERN (care a emis idei similare asupra quarkurilor) se întrebau încă din anii trecuți: să fie oare quarkul cea mai mică particulă, sau poate mergînd pe această linie, se vor afla lucruri și mai surprinzătoare...?

Florin GHEORGHITA

Titluri greșite

Ca toți indivizii vorbitori, lingviștii și istoricii literari, care ar trebui să fie paznicii limbii, fac și ei greșeli de limbă. Unele greșeli de limbă de-ale lor apar frecvent în scris, și se găsesc chiar în titlurile cărților pe care le publică. Recent a apărut o carte intitulată **Studii de limbă română și de slavistică**. Titlul corect ar fi fost: **Studii de lingvistică română sau românească și de slavistică** sau: **Studii asupra limbii române și asupra limbilor slave**. Desigur se spune și **studii de artă** în loc de **studii de istoria artei**; dar exprimarea aceasta, de asemenea nu este corectă. Studiile științifice au ca obiect limbile sau arta; și aparțin unui domeniu științific sau altul, fac parte dintr-o știință sau alta. De aceea dacă cuvîntul studiu este delimitat prin indicarea realității asupra căreia se aplică studiul, atributul cuvîntului studiu trebuie să fie introdus cu prepoziția asupra sau cu prepoziția despre; iar dacă el este delimitat prin numele științei, atunci atributul cuvîntului studiu trebuie introdus prin prepoziția de. Greșeala este făcută de multă vreme de unii lingviști români. Acum mai bine de un deceniu și jumătate un alt lingvist român își intitula o lucrare a sa: **Studii de limbă literară românească**. Iar recent, un istoric literar și-a intitulat una din lucrările sale: **Clasicism și romantism, Studii de literatură română modernă**. Titlurile corecte ale acestor lucrări ar fi fost: **Studii asupra limbii literare românești și Studii de istoria literaturii române moderne**. Avem aici trei termeni: Studiul, știința careia aparține studiul și obiectul acestei științe. În definiția studiilor, nu trebuie să trecem peste termenul mediu, știința în care se integrează aceste studii, și să definim natura studiilor după obiectul științei. Greșeli similare se fac și cînd se dă titlatura unor catedre. S-a zis întîi: **Catedra de filologie română sau Catedra de lingvistică românească**. Dar de cîteva decenii se spune și **Catedra de limba română**. S-a zis într-o vreme: **Catedra de istoria literaturii române moderne**. Dar mai aproape de noi și chiar astăzi unii zic: **Catedra de literatură română modernă**. După părerea noastră, este corect să se spună numai: **Catedra de filologie română sau românească, Catedra de lingvistică românească, Catedra de istoria literaturii române sau românești**. Căci o catedră trebuie denumită după știința pe care o cultivă, iar nu după obiectul acestei științe. Ca și în cazul cuvîntului studiu, avem aici trei realități: catedra, știința care este preocuparea catedrei și obiectul de studiu al acestei științe iar în definirea catedrei, nu trebuie să trecem peste termenul intermediar, știința, și să definim catedra cu termenul extrem, obiectul științei.

G. IVANESCU

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

MOMENT LITERAR

ORIZONTAL : 1. Elipsă poetică — Posesiv; 2. Hibrid literar de grandoare și satiră (pl.); 3. Epigraf — Strofele 3 și 5! — Literat și... literat!; 4. Bilină, partea a doua! — Specific creatorului; 5. Literele proverbului — Limbaj — Primele strofe!; 6. Reflecție de opera literară — Nedorită anexă de carte; 7. Expuneri de subiect în teatrul antic; 8. Ce e un roman?! — Mijloc de inspirație! — Opusă apologetică; 9. Un vers antic de 11 silabe — Miezul dramei! VERTICAL : 1. Studiază, în general, și literele; 2. Antifrază — La epilog!; 3. Adaosul traducătorului — La timp!; 4. For olimpic (abr.) — Culegere pestriță; 5. Invocație! — S! — Amplifică; 6. Descrierea trăsăturilor unei persoane; 7. Unitate metrică trisilabică; 8. Cer poetic; 9. Diviziune în dramaturgie — Loc de epitafor; 10. Comprimarea expresiei — Acum, rezumat!

Vioarei VILCEANU

desen de Const. CIOSU

Cea de a treia ediție a festivalului literar-artistice „George Bacovia” se va desfășura la Bacău între 2-4 octombrie crr. Președinția de onoare a manifestărilor o are poetul Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor. În cadrul festivalului se organizează, între altele, o sesiune de comunicări și referate cu două secții: „Bacovia în contemporaneitate” și „Educația tineretului prin poezie”. Pregătirile continuă sub egida Comitetului județean de Cultură și Educație Socialistă, a Uniunii Scriitorilor din R.S.R. și a Revistei „Ateneu”.

Acalmie

Ce se mai întâmplă în artele plastice? O întrebare posibilă, nu? Având în vedere liniștea în care își desfășoară activitatea obște messerului Vasari. Nici o expoziție (exceptând-o pe cea a maestrului Catargi) care să anime opinia publică, să genereze dispute (de natură teoretică, nu strategică), nici o dezbateră de relief, care să pătrundă fenomenul plastic românesc, să-i definească devenirea sau stagnarea. E o liniște cuminte și comodă. Cui să servească ea, oare? Oricum, plasticii noștri, de la care se așteaptă glasul tunc și decisiv, nu. Acum câteva luni s-a întâmplat ceva: câteva voci critice au încercat să destrame liniștea, dar ne-am dat seama, de la o săptămână la alta (intervenițiile erau găzduite de „săptămânale”) că acțiunea avea substrat de gîlceavă, iar unele intervenții aveau un ton subliminal, care, chiar așa fiind, nu privea pictura, ci mărunte sentimente de breaslă. Bine că s-a terminat la timp.

Totuși, ce se întâmplă în artele plastice? Să dăm vina pe lunile de vară? Să așteptăm cu speranțe tradiționale toamna? Iată, e sfîrșit de septembrie!

Stomatologică

Ioana Proca propune în „Săptămîna” o nouă viziune asupra sensului și nonsensului explorărilor selenare: „Mergem pe lună să vizăm morminte / Și o civilizație pe dos / A tuturor măselelor de minte / Ce pe pămînt le-am scos”. De asta, deci. A se observa, dincolo de generozitatea ideii, frumoasa căzătură a versului 4. Mai departe, după câteva stihuri impenetrabile („Covor de oase la hotar de minte, / Nechează cerul despre cei ce sînt”) și o oarecare abateră de la program, autoarea revine, adîncind: „Măselele de minte ne aduc aminte / Că nu există naștere fără dureri”, — unde tot farmecul exprimării este în rîma interioară. După alte două strofe, cariate și ele, I. P. nu se poate abține să nu obturze și ultima rădăcină de lirism, încheind cu aceste versuri-tampon, care te fac să strîngi din măsele: „Unii pun zarzavaturii pe morminte / Și-n urma lor ce lasă n-au habar / Ci noi săltăm măselele de minte / La pietruirea drumului lunar”. De unde și zicala: „Dă-i, doamne, poetului măseaua de minte cea de pe urmă”.

Centenar

Sărbătorirea centenarului Societății de științe geografice din R. S. România s-a desfășurat sub formă de simpoziune în cadrul filelelor din țară și printr-o sesiune științifică jubiliară (în București) la care au participat geografi din toată țara. Eveniment cu semnificații științifice și culturale, centenarul a fost omagiat și de

M O M E N T

unele asociații culturale din țară. Asociația filatelistică din România, de pildă, a pus în evidență acest eveniment prin următoarele acțiuni: Cercul filatelisticilor al Universității din Timișoara a organizat încă din perioada premergătoare centenarului o expoziție intitulată „Expoziție geografică 74” — filiala A.F.R. București a expus un set de șase întregiri poștale tipărite de Direcția poștelor și telecomunicațiilor, reprezentînd geografi de seamă români: Simion Mehedinți, George Vălsan, Const. Brătescu, Mihai David și insigna Societății din R. S. România, precum și medalia jubiliară a Societății, emisă cu acest prilej. Expoziția filatelică „Centenarul Societății de științe geografice din R. S. România 1875—1975” a fost organizată la sediul Universității din București. Pe setul de șase plicuri poștale s-a aplicat o stampilă specială emisă pentru marcarea evenimentului.

Debut

Produs tipic al Liceului de artă plastică din Iași, Gelu Cuciureanu face apel la natură, încercînd în fața ei stări de reverie, de integrare între componentele ei lirice. Marcat încă (și e bine că se întâmplă așa într-un început de carieră artistică) de orele de instruire în ale liniei și culorii, elevul, care expune acum un mare număr de pinze la „Clubul tineretului” din Piatra Neamț — cochetul oraș al copilăriei sale — întrece mult între copacii pădurii, pe poteci hogășiene, lângă maluri galbene, deslușind singularitatea locului. Stăpîn pe o rușă sigură, de bună tradiție moldovenească, G. Cuciureanu compune repede, reușind să asigure astfel unitatea lucrării („Capăt de pădure”, „Peisaj”, „Singularitate”, „Rîpă”). Din aceeași sursă formativă decurge și tendința de a aborda genuri diferite: studiu după portret (Rembrandt), capete de expresie etc. Portretele („Portret de copil”, „Kiki”) denotă finețea observației, posibilitatea ca viitorul pictor să realizeze piese de interes. Nu e cazul încă să recomandăm tinărului artist căutarea unei formule proprii, dar îi putem sugera o mai mare atenție în selectarea imaginilor ce-i cad sub ochi, naturale sau reproduse tehnic: educația ochiului începe acum și este de mare importanță pentru etapele următoare.

„Atelier literar”

Publicație a Cenaclului „Tudor Vianu” din București, „Atelier literar” reunește în recentul caiet un sumar deosebit de bogat și actual, dovedind orientarea angajată a comitetului de conducere față de valorile consacrate ale culturii românești, ca și față de cele care vin din urmă, remeinicînd viitorul. O idee pare a se desprinde atît din conținutul revistei cît și din activitatea cenaclului expus retrospectiv („Stagiunea” 1974 și 1975): e vorba de importanța pe care o are în formarea și dezvoltarea talentelor, contactul cu cultura literar-artistică autentică și cu personalitățile creatoare afirmate și recunoscute unanim.

În cuprinsul „Atelierului literar”, aflăm astfel nume de prestigiu, colaborînd cu esurii, poezie, proză, evocări. Astfel, alături de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, de Virgil Teodorescu, Cella Delavrancea, N. Carrandino, Șt. Aug. Doinas, Ion Masoff, Barbu Solacolu, aflăm un amplu grupaj al tinerilor poeți: Vasile Poenaru, George Buliga, Rodica Mihăilă, Ioana Crăciun ș.a. În genere, însă, colaboratorii sînt scriitori afirmați editorial: Virginia Șerbănescu (semnînd o frumoasă invocare lui Emi-

nescu), Pan M. Vizirescu, Dinu Ianculescu, Mircea Brucăr, Petronela Negoșanu — ca să nu cităm decît cîteva nume. Cu atît mai mare este meritul cenaclului care activează la casa de cultură a sectorului I din București, contribuind astfel efectiv și autorizat la cunoașterea și răspîndirea valorilor în cercuri largi. Ar fi, desigur, pretențios să ne așteptăm, în cadrul unei asemenea activități, și la o direcționare critică menită a conferi individualitate cenaclului și publicației. E îndestulător faptul că articolele de critică nu lipsesc și că aprecierile și selecțiile operate în cadrul sumarului manifestă seriozitate și pondere, în sensul popularizării valorilor necunoscute.

În cîteva cuvinte

* Ignorarea criticii noastre? se întreabă Adrian Marino (România literară) judecînd dintr-un anumit unghi nu mai puțin de cinci lucrări recente de critică despre critica literară. Subscriem la atitudinea de a combate servilismul, „uneori împins pînă la compilație”, manifestat față de criticii străini „în timp ce studii românești de calitate uneori egală, alteori superioară a acestora, sînt trecute cu vederea sau combătute prin simple referințe străine de duzină, de către „eseiști” speriați de ultima apariție a editurii franceze”. * „Nu vreau să neg că trebuie să facem filme despre actualitatea noastră — declară Eugen Barbu (Săptămîna) — dar, mai glumind, mai fiind serios, trebuie să spunem nu autorilor improvizajii care nu dau dureri de cap redactorilor (sub care tremură scaunul, fir-ar al dracului de scaun!), dau la o parte pe oamenii dispuși să se bată pentru a scrie scenarii competitive pe piața mondială”. Ați ghicit, e vorba mai ales de „acel optimism de paradă” al unor „oameni foarte cumsecade de care asudă peliculele noastre”. Mai departe, investigați pe cont propriu. * La 1 noiembrie se deschide la Ateneul Român „Retrospectiva Costache Agăbiței” (ulei și acarelă), o expoziție ce se vrea cît mai reprezentativă pentru apreciatul pictor ieșean. Organizarea: Eugenia Florescu, critic de artă. * Montînd, la Teatrul din Constanța, „Sînziiana și Pepelea” de Alexandri, regia Anca Ovanez-Doroșenco și-a propus să folosească măști din noaptea carnavalească a Anului Nou, optînd pentru creațiile artiștilor populari din Ruginoaș — Iași. Ea intenționează un spectacol cu personaje supradimensionate, cu improvizate clovnească, dar totul la modul stilizat, abstractizat. * Teatrul Național din Iași își va deschide stagiunea cu „O scrisoare pierdută” de I. L. Caragiale și cu o expoziție de șarje Dan Hatmanu în foaietură mare. Desenele pictorului ieșean surprind în ipostaze inedite actorii, regizorii și dramaturgii, deci oameni din intimitatea scenei. * La 14 septembrie s-au împlinit 119 ani de la nașterea Sofiei Nădejde, la Botoșani (decedată la București în 1947). Prilej de a reaminti că fostul sediu al revistei „Contemporanul” din Iași, str. Sărării 120, așteaptă încă așezarea unui semn de cinstire și neuitare. * „Tradiție și contemporaneitate” se intitulă expoziția deschisă azi la Casa de cultură din Vaslui, prin care artiștii plastici prezenți în tabăra de vară Vaslui — Huși, omagiază cele șase secole (atestare în documente) ale existenței orașului Vaslui. Din Moldova participă Ion și Ecaterina Petrovici, Iulia Hălăușescu, Dan Hatmanu, N. Matyus și Fr. Bartok — cu grafică inspirată din realizările vasluiene. * În cadrul decadelor culturii la Botoșani, s-a rezervat ziua de 27 septembrie pentru artele plastice. Se vor deschide expozițiile personale Cik Damadian, Marcel Olinescu

și Constantin Radinschi. De asemenea, o expoziție a elevilor Liceului de muzică și artă plastică între simezele căreia va avea loc o întîlnire a elevilor cu artiști plastici originari din județul Botoșani. * Ziarele filmului polonez programate la Iași (după București și Bacău) ne oferă prilejul întîlnirii cu trei dintre cei mai buni regizori din țara prietenă: Andrzej Wajda („Pămîntul făgăduinței”), Kazimierz Kutz („O anchetă”) și Krzysztof Zanussi („Rătăciră”).

N. IRIMESCU

TELE...grame

Despre fenomen

Televiziunea a devenit matură în momentul în care a început să fie tratată ca fenomen, în momentul în care au început să fie studiate procesele care se petrec dincolo de micul ecran, în conștiința și comportarea sutelor și sutelor de milioane de telespectatori. În ultimul timp — am mai menționat acest lucru — au apărut foarte multe cărți și cercetări serioase despre televiziune. Extrăgînd fișe pentru o lucrare pe care mi-ar place s-o alcătuiască într-un viitor apropiat, am reținut cîteva idei, foarte scurt exprimate, dar foarte percutant. Vi le redau.

* Un mare realizator TV din S.U.A., după ani de meditație asupra fenomenului, scria: „Aș pune televizorul imediat după mamă și tată. Concluzia nu este o chestiune de senzație, ci o obligație pentru noi de a ne gîndi la viitorul ecranului casnic”.

* În „Stafeta artelor”, cunoscutul om de artă sovietic, Serghei Obraztsov, scrie: „Televiziunea are — totuși — mulți potrivnici. Dar ce fel de potrivnici sînt ei? Scriu articole ucigătoare, protestează în numele medicinei, pedagogiei și sociologiei. A critica televiziunea e la modă. Dar toți acești critici o privesc și — personal — sint acaparați de ea. Ei critici și continuă s-o privească mulțumii. Vor trece anii și criticele lor vor fi privityte cu un zîmbet de îngăduință și jenă”.

Alexandru STARK

Top Cronica RTv. nr. 34

secția română

1. Melodiile dragostei — Olimpia Pănciu, V. Constantinescu, 2. Gărgărița — A. Neamțu, 3. Glas de păduri — Dida Drăgan, 4. Moarte balaurului — Phoenix, 5. Declarație de dragoste — C. Constantin, 6. Sîntem tineri — E. Țogoreanu și E. Benedict, 7. Pe drumul luminii — Ethos, 8. Amintiri despre viitor — Experimental Quintet, 9. Flori de cires — Amicii, 10. Baladă — Emil.

secția străină

1. Paloma blanca — George Baker's Selection, 2. Ding-a-dong — Teach-in, 3. Fais doucement — Stone & Charden, 4. Pentru o dragoste — Serge Gainsbourg, 5. Probleme, probleme — Ray Charles, 6. Due mondi — Lucio Battisti, 7. Baladă — Tonica, 8. Bateți din palme — Peret, 9. Reine Spuren in Sand — Howard Carpendale, 10. Tu che sei — I-Dik-Dik.

Spectacole — concerte

TEATRUL NAȚIONAL „VASILE ALEXANDRI”: Duminică, 21 septembrie, ora 19,30 — Simbătă la Veritas, de M. R. Iacoban; Marți, 23 septembrie, ora 19,30 — DONA ROSITA, de F. G. Lorca; Joi, 25 septembrie, ora 19,30 — VALENTIN și VALENTINA de M. Roșcin; Vineri, 26 septembrie, ora 19,30 — CHIȚIMIA de Ion Băeșu.

OPERA ROMÂNĂ: Duminică, 21 septembrie, ora 19,30 — GISELLE, la Botoșani.

CINEMATOGRAFE:

22—28 septembrie 1975

VICTORIA: Omul din Larame; REPUBLICA: Apa vie; COPOU: Piedone, comisarul fără armă; Oliver, I—II (pentru tineret); TINERETULUI: 22—23 — Tunelul; 25—28 — Planeta sălbatică; 22—28 — Și totuși Elois există; TĂTĂRAȘI: 22—24 — Un minut de reculegere; 25—28 — Jerry Traficantul; 22—28 — Povestea Scufiței Roșii; NICOLINA: 22—23 — Mamă vitregă; 24—25 — Fără un adio; 26—28 — Nemuritorii; 22—28 — Program de desene animate.

CASA DE CULTURĂ A SINDICATELOR

Simbătă, 20 septembrie, ora 19: Spectacol muzical-distractiv susținut de formațiile Casei de cultură. Duminică, 21 septembrie, ora 10: Clubul celor mici — „Frumoasa din pădurea adormită”; ora 11: Gală de filme realizată de cineburile ieșene. Marți, 23 septembrie, ora 18: Expunere și observații practice: „Cum se mișcă aștrii”. Miercuri, 24 septembrie, ora 15: Dezbateră: „Etica lucrătorului din comerțul ieșean”. Joi, 25 septembrie, ora 14,30: Expunere: „Atitudine social-listă față de muncă”, ora 19: Spectacol organizat în cinstea tinerilor evidențiați în întrecerea socialistă de la T. C. Vineri, 26 septembrie, ora 19: Șezătoare literară: „Versuri închinare partidului și țării”, în organizarea Cenaclului literar și de artă „Viața”.

SĂPTĂMINA Tv.

(Programul I)

VIÑERI, 19 SEPTEMBRIE

16,30 Telescoală. 17,00 Baschet masculin: România — Grecia. 19,00 Emisiune în limba germană. 19,20: 1001 de seri. 19,30 Teledurnal. 20,00 Unvers științific. 20,30 Film artistic: Despre o anume fericire (producție a studiourilor București). 22,00 Muzică ușoară. 22,10: 24 de ore.

SIMBĂTĂ, 20 SEPTEMBRIE

11,00 Ora copiilor. 12,00 Film artistic (reluare) 13,20 Portativ '75. 13,50 Mai aveți o întrebare? 14,30 Cîntece și jocuri populare. 15,00 Vîrstele peliculei. 16,00 Caleidoscop cultural artistic. 16,20 Club T. 17,15 Al faptelor foc nestins. Emisiune de versuri. 17,30 Baschet masculin: România — Bulgaria. 19,00 Săptămîna crucii roșii. 19,15 Publicitate. 19,20: 1001 de seri. 19,30 Teledurnal. 22,00 Teledicționar. 20,40 Film serial: Colombo. 21,50: 24 de ore. 22,00 Întîlnirea de la ora 10.

DUMINICĂ, 21 SEPTEMBRIE

8,30 Deschiderea emisiunii; 8,40 Cravatele roșii; 9,35 Dakartari; 10,00 Viața satului; 11,15 Aventura cunoașterii; 11,45 Bucuriile muzicii; 12,30 De strajă patriei; 13,00 Telex; 13,05 Album duminical; 15,45 Baladă pentru acest pămînt; 16,05 Film serial: UFO; 16,50 Magazin sportiv; 18,40 Reportaj TV — Povestirea unui om interesant; 19,00 Lumea copiilor; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Film artistic: „Ocolul pămîntului în 80 de zile”; 22,10: 24 de ore.

LUNI, 22 SEPTEMBRIE

16,00 Telescoală; 16,30 Emisiunea în limba maghiară; 19,00 Nunta de aur; 19,25: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Steaua fără nume; 20,55 Aveți o idee? Sînteți invitații noștri; 21,20 Roman foileton: „Familia Thibault”; 22,10: 24 de ore.

MARȚI, 23 SEPTEMBRIE

9,00 Telescoală; 10,00 Film artistic: „9 zile într-un an”; 11,50 Album coral; 12,10 Telex; 12,15 Închiderea programului; 16,45 Fotbal: F. C. Constanța — Portugues Brazilia; 17,30 Un text pe 725 de linii; 18,00 Lecții TV pentru lucrătorii din agricultură; 18,45 Un buchet de melodii din zona subcarpatică; 19,00 Teleglob; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Anchetă T; 20,40 Teatru TV: Premieră pe țară — „Al treilea e de prisos”; 21,50 Varietăți pe peliculă; 22,10: 24 de ore.

MIERCURI, 24 SEPTEMBRIE

9,00 Telescoală; 11,40 Aveți legătura directă cu... Dana nr. 16 din Portul Constanța; 12,00 Telex; 16,30 Telescoală; 17,00 Telex; 17,05 Pentru timpul dv. liber vă recomandăm; 17,20 La volan, emisiune pentru conducătorii auto; 17,30 Ateneu popular TV; 18,20 Tragera Pronoxpres; 18,30 Întîlnire cu Niculina Mirea și Alex. Fărcaș; 18,55 Tribuna TV; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Telespectacol; 20,15 Telespectacol; „A trăi” — producție a studiourilor japoneze; 22,15: 24 de ore.

JOI, 25 SEPTEMBRIE

16,30 Telescoală; 17,00 Telex; 17,05 Refrenul meu: muzică ușoară; 17,15 Cabinet juridic; 17,35 Din țările socialiste; 17,45 Bijectivii muzicale; 18,00 Telespectacol pentru tineret; 18,25 Publicitate; 18,30 Muzică: emisiune de actualitate muzicală; 18,45 Universitatea TV; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Reflector; 20,20 Vetre folclorice; 20,45 O mamă, dulce mamă; 21,35 Corida muzicală; 22,10: 24 de ore.

VIÑERI, 26 SEPTEMBRIE

16,30 Telescoală; 17,30 Emisiune în limba germană; 18,45 Tragera loto; 18,55 Din lumea plantelor și animalelor; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Mai aveți o întrebare?; 20,40 Film artistic: „Vrăjitoarea” — coproducție franco-suedeză; 22,10: 24 de ore.

SIMBĂTĂ, 27 SEPTEMBRIE

11,00 Ora copiilor; 13,00 Telespectacol (reluare); 14,00 Telex; 14,05 Cîntece și jocuri populare românești; 14,20 Telerama; 14,50 Emisiune literară; 15,10 Club T; 16,00 Fotbal: Dinamo — Rapid; 17,50 Caleidoscop cultural-artistice; 18,05 Vaslui — 600 — spectacol muzical-literar-coregrafic; 19,20: 1001 de seri; 19,30 Teledurnal; 20,00 Telespectacol; 20,40 Film serial: „Colombo”; 22,15: 24 de ore; 22,30 Studio nocturn; 23,00 Închiderea programului.

SPORT

În baltă...

Cu aur de 14 carate sînt poleite stufurile bălților. Lotca se furișează suplă prin desii de aur care sună ușor, a mîngiere și a dor de liniște. Scăpat din vuietul orașului, vînătorul amețește aici de atîta liniște. Cînd lotca se oprește, ai senzația că totul s-a oprit, pînă și mișcarea pămîntului, căci te afli într-o dulce, abia perceptibilă legănare a undei și o caldă mireasmă de buruieni de baltă te învăluie; binecuvîntat parfum și binecuvîntată uitare de sine. Nimic nu tulbură adinea tăcere a bălții — o tăcere înțeleaptă, în care se țes parcă sensurile existenței acvatice, o tăcere de taină în care mișcarea unei petale de nufăr poate însemna cît un seism pe lună și-n care saltul unei broaște după o gîză beată de miera toamnei poate produce o tulburare egală cu vuietul unui reactor; nicaieri în lume nu poate fi mai frumos decît toamna în baltă, printre stufuri galben-arâmii, în zi cu soare. Poetul care e cu mine ține în mîna o pușcă — oricît s-ar părea de paradoxal — dar demult a uitat că obiectul i s-a dat într-un anume scop și, beat precum giza de mai sus, stă întors în el cu toată ființa și tresare cînd o adiere de vînt, rătăcită, sună în strunele de aur ale stufului sau îi înfioară pămînturile zburlite. Stăm de pîndă la marginea deșisului și în fața noastră se întinde oglinda albastră a apei, dormind în tăcere ca o ființă în repaus absolut; aburi ușori se ridică, semn că balta respiră, semn că balta trăiește, că luciul suprafeței e doar aparent, e doar o mască pentru frămîntările din adînc. Din larg, vin spre noi, baletînd grațios, cu desăvîrșită discreție, două lebede albe. Tovarășul meu tresare, dar nu ridică pușca; nu vînătorul a tresărit în el, ci poetul fascinat de gingășie și puritate. Lebedele ne oferă cea mai delicată scenă de

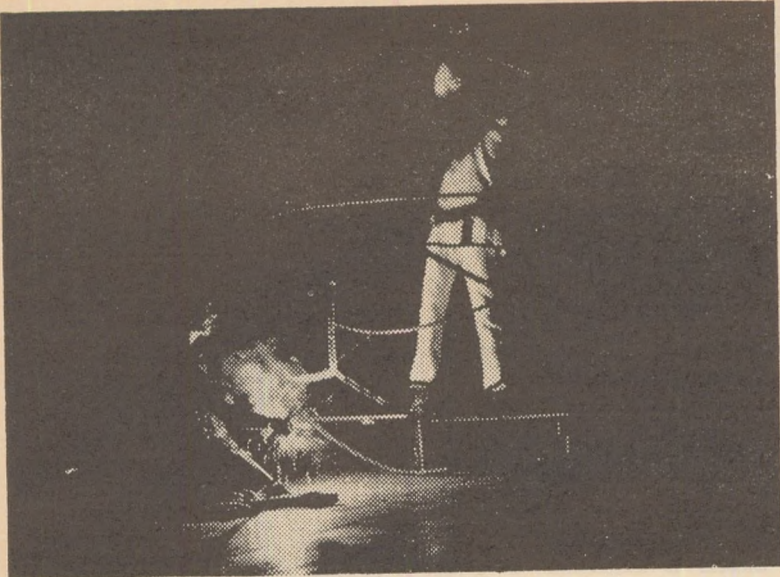
dragoste pe care am văzut-o vreodată. Sîntem indiscreți, ne jenăm, dar primim dansul curtenitor al masculului făcînd cercuri elegante în jurul favoritei, iar pe aceasta, plecîndu-și pudică privirea în unda curată și furind, din cînd în cînd, cu ochiul, statura „atletică” a genialului ei balerin. Spectacolul durează două ceasuri, după care protagoniștii albi ca zăpada se retrag în taina deșisului, lăsîndu-ne mai frumoși și mai simțitori decît eram înainte de intrarea în baltă.

Soarele cade încet spre zare, fața apei se încrețește murmurînd încet, stuful începe să se agite; se apropie seara. Seara? Sufletul vînătorului tresare. Seara se întorc rațele la culcare în stufărișuri. Poetul își aduce aminte de pușcă și o ridică dintr-o dată de pe genunchi pregătindu-se s-o încarce. „Încă nu” îi șoptesc și el o pune cuminte la loc. Dar peste puțin, o săgeată neagră trece pe deasupra noastră și se afundă în împărăția bălții. Este semnalul. Vin rațele! Cerul se umple de zvon, balta se cutremură de bufnituri de pușcă și miros de praf ars. „Lupta” durează o jumătate de ceas, iar la sfîrșit, pe oglinda apei, exact în locul unde adineori baletau lebedele albe, zac două rațe ucise. Fire subțiri de sînge înroșesc apa. Ciocuriile le sînt întredeschise de parcă în clipa morții au vrut să strige după ajutor. Rămînem cîteva clipe triști, cu gîndul la lebede și cu ochii la rațe. Apoi le culegem. Pun una în țacșea mea de vînătoare, cealaltă i-o dau poetului. Nu vrea s-o ia. „E tot a ta și asta”, zice. Apoi îmi arată carușele neîolosite; n-a tras nici un foc.

Ce-or fi căutînd poeții la vînătoare?!

INTERIM

„Prometeu înlănțuit“ de Eschil la teatrul „Atelier 212“

Ore belgradene

Duminică, la Belgrad, ziua trece încet pentru că nici o oră nu seamănă cu cealaltă. Dimineața, e timpul promenadelor pe bulevarde, pînă la fortăreață, pe lângă muzeul armelor în aer liber, și chiar dincolo de el, pe malul Dunării, de unde se vede șerpuiind Sava, La amiază, calmul duminical coboară asupra patrulei din inima Capitalei, închis între clădirea străveche a Teatrului Național, Muzeul Național, modernul restaurant „Monumentul“ și restaurantul Soarelui. În centru, e statuia evocativă a ducelui Mihailo, cu mâna întinsă în direcția Stambulului, evocînd luptele grele pentru neatîrnare ale sîrbilor. Nici un loc nu e liber cînd luptele grele pentru neatîrnare ale sîrbilor. Nici un loc nu e liber pe terasa monumentului; e timpul cînd își dau întîlnire artiștii și scriitorii Capitalei.

În leneșă toropeală a după-amiezii, teatrele își încep ziua de muncă. Radioul anunță de cîteva ori, peste zi, ca pe un comunicat de stare de alertă, programul reprezentațiilor. Cea mai căutată premieră este „Prometeu înlănțuit“ de Eschil la binecunoscutul „Atelier 212“. Spectacolul a fost prezentat și la Festivalul teatrelor mici și experimentale, ediția XVI-a, de la Sarajevo, manifestare prestigioasă cu ecou în țară și în străinătate. Juriul i-a conferit una dintre distincțiile competiției, dar controversa asupra versiunii regizorale și interpretării continuă să preo- cupoe publicul și oamenii de teatru. Viziunea tinerei regizoare Slobodanka Aleksic deschide o perspectivă inedită asupra tragediei antice încercînd să descifreze odiseea creației, a creatorului, în înfruntarea sa cu forțele care îl depășesc. Simbolul scenic al descoperirii focului poartă un mesaj de poezie înaltă, chemînd vechi mituri și speranțe ale omului încrezător în el însuși. Asediul conștiinței lui Prometeu se realizează însă într-o imagine forțată, absorbînd o cantitate mare de metale și efecte luminescente pînă la cel al aparatului de sudură. Jucat cu patos și credință, mai ales de Branko Milicevici, în rolul lui Prometeu, spectacolul se vrea o sinteză a gândirii raționale, pururi învingătoare, în ciuda persecuțiilor și terorii.

Scara se joacă „Acrobații“ de Tom Stopard cu actori belgradeni bine cunoscuți: Rujița Sokici și Rade Marcovici. Regizoarea, Mira Trailovici, a ridicat materialul dramatic al piesei la valori noi, transformînd eroarea indiferenței într-o problemă a existenței omului în lumea de astăzi. Temperamentul exploziv al Mirei Trailovici și-a pus amprenta pe reprezentație; metamorfoza acrobaților (o trupă de virtuozii acrobații evoluează, tăcută, în spectacol, punînd momente cheie ale jocului întrerupător) sugerează instabilitatea, pe un plan general, a incertitudinii fiecărui individ luat în parte. Demnă de reținut, ingeniozitatea scenotehnică relevă, neașteptat, idei noi, implicînd destinele particulare într-un proces amplu al destinului lumii întregi. Piesa lui Stopard nu reclamă, la simpla ei lectură, o astfel de desfășurare. Meritul regizoarei este că a citit textul cu gravitatea pe care o reclamă orice propunere a unor existențe dramatice, pendulînd între real și abordarea naivă, dezorientată sau disperată, a problemelor vieții.

Sentimentul că o neobosită efervescență spirituală animă viața orașului e confirmat și de întîlnirile cu oamenii de litere, cu regizorii de teatru, cinema și televiziune, pentru care a pregătit mereu ceva nou, pare a fi însăși rațiunea existenței. Velimir Lukici, dramaturg cu renume, laureat al unor premii naționale pentru dramaturgie, este în același timp director al Teatrului Național. Opera sa dramatică, numărînd 7 piese, jucate cu deosebit succes la teatre și la televiziune, unele fiind transmise și de Radio Belgrad, s-a completat, recent, cu drama „Complotul din zori“ pe una din temele preferate ale scriitorului: confruntarea dintre forța brutală a unei stăpîniri înstrăinate de interesele națiunii și reprezentanții cei mai autentici ai țării. Evident, plasarea acțiunii în anticinitate, indică, ca și în alte piese ale scriitorului belgradean, dorința de a sublinia caracterul permanent al conflictului, dar, în același timp, și consecințele sale istorice, care au fost, întotdeauna, în favoarea majorității, condamnînd impoștura bazată pe forță, Jarko Komanin, un fină scriitor cu înfățișare de actor născut pentru roluri de erou romantic, scrie cîteva rînduri amicale pe un exemplar din noul său volum, drama „Căminul“, a cărei acțiune se petrece în mediul rural în anii ce au urmat eliberării. Pe coperta interioară a elegantei tipărituri se poate citi lista pieselor publicate și jucate; sînt 5 titluri multiplicat însă fiecare în montări diferite și pe scene diferite.

La Belgrad se mai vorbește încă cu admirație și despre poemul dramatic al lui Liubomir Simovici, „Hasanaginica“, o nouă rescriere a unei vechi teme folclorice care a mai cunoscut strălucite interpretări în operă, balet, în dramă și poezie. Textul noii versiuni e publicat în revista „Scena“ care apare la Novi Sad. Se spune că versurile au o frumusețe originală, că sînt explorate cu mare finețe posibilitățile limbii sîrbo-croate și resursele unei fabulații încîntătoare. Regizorul Bora Grigoro- vici, deși angajat al Teatrului Național unde i se joacă curent două sau trei din montările sale, lucrează și la teatrul din Niș, unde a montat piesa lui Milko Miroradovici, un fost partizan care și-a transcris în limbaj dramatic amintirile despre un episod adevărat din timpul războiului. Complicațiile de ordin militar și uman, produc tensiunea unei ample tragedii.

Increderea în propriile posibilități de creație, în prezentul și viitorul dramaturgiei, pare să fie o dominantă în discuțiile cu regizorii de teatru și film. Este ceea ce mărturisese și Costea Dragan, regizor la emisiunile teatrale ale televiziunii din Belgrad și Toma Iavici regizor de film la studiourile din Sarajevo. E un subiect mereu actual și în agree- bilul restaurant al Casei Scriitorilor din Belgrad, situat în imediata vecinătate a pieții Monumentului, într-un ansamblu pitoresc. Boema Capita- lea, reunită aici, dă cuvenita apreciere bucătăriei specifice și vinului roșu, dalmatian, dar chipurile serioase ale celor de la mese ne vorbesc și fără cuvinte, despre un Belgrad activ, preocupat să consune cu conștiința artistică a lumii contemporane.

C. ISAC

Literatura epică a ultimilor trei ani se dezvoltă într-o direcție care contrazice într-un mod cu totul neașteptat toate previziunile, tezele și postulatele. La prima vedere, această direcție se caracterizează prin trăsături de-a dreptul reacționare: prin preocuparea pentru fapte, pentru individual, prin povestire (în sensul tradițional) într-un cuvînt prin preocuparea pentru documentar.

Cercetînd listele de bestsellers din ultimii trei ani vom găsi în rubrica „beletristică“ un număr surprinzător de mare de opere cu un caracter biografic sau autobiografic. Desigur, observația că topurile sînt cele ce creează o realitate pe care pretind că o redau este îndreptățită, dar rezerve de acest gen nu știrbesc cu nimic constatarea că noul nostru mod de a povesti este de fapt vechiul mod de a povesti, aplicat, și nu fără succes, la o realitate nouă.

Avem de a face cu jurnale, an- nale, cronici, cronici de familie, care au cunoscut nu numai tiraje impresionante ci și aprecieri laudative. Este vorba de *Jurnalul* lui Max Frisch, de capitolele din *Jurnalul unui melc* de Günter Grass, de cele trei volume din cronică familiei Cresspahl din Mecklenburg de Uwe Johnson, de volumul al doilea din saga familiei lui Walter Kempowski, de amintirile lui Peter Rühmkorf, care la patruzecisitrei de ani scrie *Anii pe care-i cunoașteți și de multe altele*.

Cel care încorporează deosebit de pregnant această orientare a artei narative contemporane este Peter Handke. Autorul care a iritat și fascinat recenzenții și publicul prin manifestările de virtuozitate în minuirea limbii, care a dus expresivitatea cuvîntului pînă la amuțirea în pantomimă, tocmai el a publicat în perioada de referință două mostre de proză epică străbătută de o tentă auto-biografică: *Scrisoarea scurtă înainte despărțirii lungi și Nenorocire lipsită de dorințe*.

Cercetînd istoria conceptului de realitate în literatura occidentală de la Horațiu pînă la Heissenbüttel și de la Lessing pînă la Lukacs, constatăm că realismul ca atitudine artistică este o constantă, un model în mijlocul modificărilor stilului. Ceea ce se schimbă este, așa cum a demonstrat E. Auerbach în lucrarea sa referitoare la principiul „mimesisului“, fundamen- tarea sa teoretică, aspectul concret și funcția sa.

Noua descriere amănunțită se exercită la nivelul lucrurilor a- propiate, obișnuite, familiare. Su- portul de prosoape, cutia de conserve, fierul de călcat oferă deja de cîteva ani un cîmp de exercițiu pentru artele plastice: *Reality begins at home*.

Tocmai prezentarea, expunerea obiectului familiar, transpunerea lui în izolarea obiectului de artă îl înalță, făcîndu-l nou, interesant. Distanțarea este tehnica ce ne ajută să cunoaștem cunoscutul, să distingem generalul în particular. *Jurnalul* se pretează cel mai mult la a incorpora cotidianul, el reprezentînd expresia scrisă a experienței, a mediului. Exactitatea regăsită a descrierii factice, înre- gistrarea aproape contabilă, după modelul analelor și al cronicilor, se realizează în jurnal. Nu are importanță dacă jurnalul este adevărat în sensul notițelor (auto) biografice sau în sensul ficțiunii, adevărul se află în formă. Invoca- rea trecutului în noile cronici ur- mărește să dovedească perenita- tea lui, prezența sa, împletirea „contrapunctică“ cu prezentul. Con- figurația unei faze și a alteia, a unei epoci și a alteia, constituie cîmpul de forțe al acestor opere- reportaj, deosebit de vizibil în e- popeea americano-mecklenburgică a lui Uwe Johnson, evident la Grass, mai puțin clar (totuși ca o structură narativă sensibilă) la Handke și Frisch, ca și în naivita- tea vicleană a amintirilor lui Kempowski.

Nouă este în aceste cazuri nu nararea cronologică (de fapt ca- racterizată prin interferențe și stratificări). Tradiția povestirii cronologice, a cărei culme a re- prezentat-o romanul european din secolul al XIX-lea nu s-a între- rupt de fapt niciodată, cu mai mult sau mai puțin succes ea s-a exercitat consecvent pînă în zile- le noastre. Nou este faptul că ea apare din nou ca „modernă“, după ce vreme îndelungată fusese cla- sată de privirea critică drept vieux jeux — în ciuda prizei la public remarcabile, în ciuda prețurii pe

Vocația documentarismului

(II)

Prof. dr. Peter WAPNEWSKI

care critica cea mai exigentă a arătat-o în ultimii ani cărților lui Alfred Andersch, Hans Erich Nossack, Hans Werner Richter, Rudolf Hagelstange, ale lui Joseph Breitbach, Siegfried Lenz, Hein- rich Böll sau Ingeborg Bachmann (ca să amintim doar cîteva nume). „Nouă“ este și tenta docu- mentară, înclinația spre notația de cronică, de anale, de jurnal. Desigur nu se poate găsi o ex- plicație, trebuie să se aibă în ve- dere o serie întreagă de factori.

Unul dintre aceștia ar putea fi necesitatea de dintotdeauna a ro- manțierului de a transmite infor- mații beneficiind de un anumit grad de certitudine. Tradiția a- ceasta este, așa cum o arată teo- ria și practica romanului, tot a- tit de veche cît și romanul mod- ern. „O dată cu emanciparea cul- turală a burgheziei europene, care a precedat Revoluția franceză, s-au înmulțit sarcinile și posibilitățile de răspîndire ale literaturii așa- zise beletristice într-o măsură în- că nemaîntîlnită (E. Lämmert). Lecturii îi era dat să transmită cultura, acel factor care autoriza din punct de vedere spiritual pre- tențiile de conducător ale noii cla- se. Astfel scriitorii au devenit, înainte ca ei să-și fi dat seama de aceasta, prezicători, profeți și preoți ai unei noi religii a artei, întemeind tradiția și dăruind bur- gheziei „epopeea sa modernă“ (He- gel). O funcție concepută pînă în evul mediu tîrziu ca un meșteșug, (inclusiv în sensul de prestare de servicii) sacralizată acum, va pier- de monopolul adevărului o dată cu dezvoltarea metodelor raționa- le de prospectare a realității și de descoperire a adevărului ale știin- țelor naturii. Romanul, care în secolul al XVIII-lea era chemat să prezinte un întreg complex is- toric omenirii intruchipată într-o figură, se vede obligat să treacă de la nararea existențială la de- scriere, de la întregul (devenit a- cum incomprehensibil) la parte, la frîntură, la torso, la fragment. Mo- dificarea structurală și funcționa- lă a romanului se cristalizează în

„criza“ sa. În sfîrșit, secolul al nouăsprezecelea, tot mai dezorien- tat, ca și al douăzecilea, care în- cepea, constată că toate certitudi- nile religioase, morale, cauzale și istorice moștenite sînt de fapt in- consistente, vulnerabile și iluzorii. Limba se dovedea neputincioasă să redea realitatea.

Ea a încercat să redea ambigui- tatea obiectelor individuale renun- țînd la afișarea univocității: sin- taxa a renunțat la frumoasa ordi- dine a gramaticii, la aparența cau- zalității cumînți ordonate, ade- vărul evadează din obiectul schim- bător în subiectul cunoscător, în conștiința sa, în încercarea de a descrie această conștiință cît mai fidel (Virginia Woolf, James Joyce, Marcel Proust, Hermann Broch). Pînă astăzi neîncrederea în îm- binarea tradițională a cuvintelor în formații ce pretind să redea o realitate cognoscibilă, în descrie- rea „realistă“ rămîne leit-motivul oricărei literaturi avangardiste sau care se vrea astfel. Dacă după și alături de Helmut Heissenbüttel și Jürgen Becker, de Chotjewitz și Achternbusch, de Arno Schmidt, Wondratschek și Peter Weiss (ca să nu mai vorbim de Beckett și Queneau, de Nathalie Sarraute, Robbe-Grillet și Michel Butor) na- rația aditivă, tributară modelelor realiste, își reafirmă demnitățile și eficiența, această tendință nu po- te fi desprinsă de esența docu- mentară a operelor respective. Se consideră drept caracteristica e- sențială a documentarismului ga- rantarea autenticității, proclama- rea certitudinii.

La ultima expoziție DOCUMEN- TA 5 (Kassel 1972) se vorbea des-

pre „mitologii individuale“. S-ar putea ca aceasta să desemneze ceea ce încearcă să întreprindă noua li- teratură documentară pentru înțe- legerea individului, a personalită- ții. A aspectelor intime ale per- sonalității, a cărei cunoaștere pro- mite să fie tentantă și fructuoasă, ca urmare a receptării psihanal- zei. Totuși personalitatea din a- ceste opere nu este cea privată, ea apare considerată în contextul social, în sistemul de interrelații.

Încercările artelor plastice ilus- trează în mod convingător acest fapt: artele plastice oferă, dintre toate potențele artistice umane cel mai sensibil seismograf; literatu- ra și muzica le urmează la distan- ță, lucru ce le ferește pe cele din urmă de primejdia căderii în pură clovnerie sau în sarlatanerie cinică. La Hamburg a avut loc în primă- vara anului 1974 o expoziție cu te- ma „Căutarea urmelor“. Aici arti- știții au încercat, independent u- nul de altul, să prezinte în re- constituirea materiale, obiecte din trecut mai apropiat sau mai îndepărtat: hostia antică sau un bordel din cele care mai existau acum cîteva ani. Cercetarea isto- rică și memoria individuală recu- perează într-un obiect o fază din trecut pentru a-și verifica în con- fruntarea cu ea propriul prezent și conștiința propriei prezențe.

Johann Gustav Droyse a urmărit în scrierea sa *Historik* (1867) pro- cesul prin care modul „narrativ“ de a scrie istoria a fost înlocuit cu cel „cercetător“ sau „discursiv“. Caracterul narativ intrinsec isto- riografiei s-a formalizat continuu, evitînd o „scientifizare a limbii“. Se justifică astfel ipoteza că lite- ratura, prin varianta ei documen- tară actuală, preia astăzi sarcina ce revenea odinioară istoriei, prin jurnale cuprînzînd evenimentele zilei dar și ale anilor. Concluzia apare ca o teză, sprijinindu-se totuși pe o experiență (e drept li- mitată) și nu respinge ipoteza cu privire la procesul actual de com- pensare a lipsei unei conștiințe isto- rice. Se constată o atitudine e- moțională, o recrudescență a senti- mentalismului, care pare să cu- prîndă părți însemnate din socie- tate și chiar popoare întregi. Indu- stria divertismentului și cei ce se ocupă de politica culturală vor- besc de nostalgie, dar cu această noțiune nu denumim decît aspectul superficial al sentimentului. Cercetînd cu atenție fenomenul li- teraturii din R.F.G., nota trad.) ob- servăm o oboseală melancolică, o saturație de prezentul ce se pro- clamă „nou“, de viitorul „avangar- dist“. Se constată, ca să folosim o exprimare mai simplă, deci sim- plicatoare, o întoarcere spre con- servatorism în domeniul modei ca și în cîmpul culturii. Rămînd la literatură: teatrul trăiește o Re- naștere a clasicii epocii burgne- ze: Ibsen, Strindberg, Wedekind, Horvath cunosc serii de reprezen- tații neașteptate. Editurile desco- peră pentru cititorii lor autori de mult prăfuiți. Bulwer-Lytton și Wilkie Collins, Jules Verne și ve- chile romane lacrimogene de Cortis-Mahler și Marlitt. La fel televiziunea.

Să mai amintim faptul că mu- zeele ies iarăși din umbra galeriilor și sînt luate cu asalt cînd pre- zintă prerafaeliști sau realiști ruși, că lecțiile de dans sînt iarăși en vogue iar manualele de bună purtare devin din nou actuale.

Excesul de teorii despre reforme, dezamăgirea provocată de re- forme prea firave față de vilva făcută în jurul lor, a contribuit și el la reabilitarea existentului. Întrebările cu privire la trecut im- plică și interogația viitorului.

Traducere de Octavian NICOLAE